

Universitätsbibliothek Wuppertal

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvae Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1615

Ad æbvcivm liberalem
de beneficiis
liber septimvs.

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-466](#)

L. ANNÆI SENECAE
AD AEBVCIVM LIBERALEM
DE BENEFICIIS
LIBER SEPTIMVS.

ARGVMEN TVM ET ORDO.

SIMILIA prioribus, Quæstiunculae, & subtilibus utilia tamen mixta. Il-
lud principio serium. coercendam curiositatem, & nimiam sciendi cupidinem:
animum potius ad mores & Virtutem, id est Sapientiam mittendum. Ex ver-
bi deinde occasione Quæstio, An aliquis donare Sapienti posset, cum eius sint
omnia? ait posse, quia animo quidem, non vsu tamen omnia posset. Altera,
An qui tentauit reddere beneficium, reddiderit? ita: sed tamen iterum ite-
rumque conandum docet. Tertia, An quod à viro bono acceperis, eidem iam malo reddes? Red-
des, sed cum cautione, ne illa quibus male, & in suam alienam ve noxam utatur. Quarta, Num-
quid obliuisci datorem beneficij sui oporteat? Non omnino. & posse tenere memoriam ait, imò &
interdum exigere. Ultima, Quomodo ferendi Ingrati? placido animo, mansueto, magno.

CAPVT PRIMVM.

BONVM, mi Liberalis, habeas animum volo:
In manibus terræ. Non hic te carmine longo,
Atque per ambages & longa exorsa tenebo.
Reliqua hic liber cogit: & exhaustâ materiâ, circumspicio, non
quid dicam, sed quid non dixerim. Boni tamen consules quid-
quid supereft, cum tibi superfuerit. Si voluisse² lenocinari
mihi, debuit paullatim³ opus crescere, & ea pars in fine reseruari,
quam quilibet etiam satiatus appeteret. Sed quidquid maximè necessa-
rium erat, in primum statim concessi: nunc si quid effugit, recolligo. Nec meher-
culè, si me interrogas, nimis ad rem existimo pertinere, ubi dicta sint quæ regunt mo-
res, persequi cetera, non in remedium animi, sed in exercitationem ingenij inuenta.
Egregie enim hoc dicere⁴ Demetrius Cynicus, vir meo iudicio magnus, etiam si maxi-
mis comparetur, solet: Plus prodeſſe, ſi pauca präcepta ſapientiae teneas, ſed illa in promptu tibi
& in uſu ſint, quam ſi multa quidem didiceris, ſed illa non habeas⁵ ad manum. Quemadmo-
dum,

COMMENTARIUS.

- A.P. I. I. IN MANIBVS.]** A na-
viganib⁹. iam portum terramq⁹ tan-
gimus. & qui auribus animisq⁹ ſe aptant: paullatim ſurgere,
& ex aurorâ ſolem dare.
- 2. LENOCINARI.]** Illecebras & le-
nocinia mihi circumdare. gratiosum venustumq⁹ me
reddere.
- 3. OPVS CRESCERE.]** Ita ſolent & rhetores,
- 4. DEMETRIVS.]** Inter astra eius cui
non ſolū ſtellas: ſi Seneca fides, ubique lau-
danti. Ut mox, cap. VII. & epift. XX. item LXII.
& ſapius.
- 5. AD MĀNV.]** Prompta, ut exerceas &
utare.

A dum, inquit, magnus luctator est, non qui omnes⁶ numeros⁷ nexusque perdidit, quorum usus⁸ sub aduersario rarus est, sed qui in uno se aut altero bene & diligenter exercuit, & eorum occasions intentus exspectat: nec enim refert, quam multa sciat, si scit quantum victoriae satis est: sic in hoc studio multa deleant, pauca⁹ vincunt. Licet ne scias, quae ratio Oceatum¹⁰ effundat ac reuocet: quare septimus quisque annus aetati¹¹ signum imprimat: quare latitudo porticus ex remoto spectantibus, non seruet proportionem suam, sed ultima¹² in angustias coeant, & columnarum nouissima interuala iungantur: quid sit, quod geminorum conceptum separat, partum iungat. utrum¹³ unus concubitus spargatur in duos, an toties concepti sint. cur pariter natis¹⁴ fata diversa sint, maximisque rerum spatiis distent, quorum inter ortus¹⁵ minimum interest. Non multum tibi nocebit transisse, quia nec licet scire, nec prodest. Inuoluta veritas

¹⁶ in

B utare. Notabile dictum: qui legis, attende. Sperne hec varia, & sapere vana: pauca & utilia disce, & ut facias disce. Aristippus consonat: Σεμνυομένης τινός θητού ωλυμαδία, ἔφη, Ωστερός χοι τὰ πλεῖστα ἐθίουτες ή γυμναζόμενοι οὐτανούσι μᾶλλον τὴν τὰ δέοντα περιφερεμένων, εἴτε οὐχ οἱ πολλοί, ἀλλοί οἱ χρήσιμοι αναγνώσκοντες, εἰσὶ αποδαῖοι: Quodam gloriantur ob multiplicem doctrinam, Sicut, inquit, non ijs qui plurimum comedunt aut exercentur, melius valent ijs qui modica & necessaria adsument: ita nec qui multa, sed qui utilia legunt discuntque, studiosi & eruditii sunt. Heraclitus hoc ipsum neruose & breuiter: Πουλυμερῶν τὸν ἔχειν, οὐ διδάσκει: Mente multisciam habere, non docet. Non docet & non, quibus opus ad vitam, tranquillitatem, felicitatem.

C 6. NUMEROS.] Palæstra verbum, in motibus illis, & formatione flexuq[ue] membrorum. Quintilianus libro XII. Et ut Palæstrici doctores, illos quos Numeros vocant (malè quidam libri Neros) non idcirco dissentibus tradunt, ut his omnibus in ipso luctandi certamine vrantur: sed ut subit copia illa, ex qua unum aut alterum, cuius se occasio dederit, efficiant. Quæ apta sanè etiam ad Demetry sensum. Iuuenalis, de fæminâ ad palum se exercente: Atque omnes implet numeros. Ibi Scholastæ priuscus: Hoc est, vniuersa efficit dictata. ut tantum currat in exercitio, quantum gladiator. Corrigo, aut tantum curat. Valerius lib. VIII. cap. III. Motusque omnes (ita veteres) ac numeros defensionis fortiter executa. Inde prouerbium, omnibus numeris perfectus. & similia, quæ idem ille Valerius sapere iterat.

D 7. NEXVS QVE.] In luctâ, Lucanus: Conseruere manus & multo brachia nexus. Dicunt aliter Nodos, & Ligaturas.

8. SVB ADVERSARIO.] In ipsâ pugnâ: at bene sub doctore, & in ludo.

9. VINCUNT.] Rem conficiunt. affectus & vicia dominant.

10. EFFUNDAT AC.] Fluentem & refluentem faciat, statim horis.

11. SIGNVM IMPR.] Quo sensu? ut reuera corpori aliquod signum sit, & velut transitus nota? sicut anno VII. dentes cadunt, & nascuntur: bis septimo, pubertas erumpit: ter septimo, genæ vestiuntur: quater septimo, genuini (suprà dictum) emergunt. In Philone quidem tale aliquid distincte est legere, De opificio mundi: vide. An

hoc platet, septimo quoque anno mutari hominem, & signum aetatis imprimi, nouâ nomenclaturâ? Ut ad primum Septenarium Infans; inde ad alterum, Puer; ad tertium, Adolescens; ad quartum, Iuuenis; quintum, Vir; sextum, Matus vel Grauis; septimum, Senex; atque inde Decrepitus. Isto autem sensu, melius in Senecâ aetatis signum: quod etiam est in quibusdam libris. An denique ad gradus vel aetimatnæ etatum adspexit? in quibus antiquitus proditum, septimo quoque anno, mutationem aut discrimen euincere: quod Varro apud Agellum libro III. cap. X. notat. Itaque signum imprimit, morbi, vel periculi, vel mutationis.

12. IN ANGSTIAS.] Lucretius idem querit, libro IV.

Porticus æquali quamvis est denique ductu, stansque in perpetuum paribus suffulta columnis

Longa; tamen parte ab summâ cum tota videtur,

Paullatim trahit angusti fastigia coni: sed ipse quoque inter obscura & ignorata, quod ad caussam, mox habet. Non item Optici hodie. nam aiunt semper in lineis parallelis, longius ductis, remota coire & angustari, ob bases minores quod longiores, lineasq[ue] quæ paullatim concurrunt. Adde nostrum, Quest. Nat. I. cap. III.

13. VNV CONCVBITVS.] Ita sanè. & Hippocrates effatur, τὰ διδυμα ἀφ' ἑρός λαγνεύματος γίνεσθαι: geminos ab uno opere Venereo fieri. Argumentum in canibus, quæ uno cœtu multiplicem fatum edunt: in mulieribus ipsis, quæ & hoc fatebuntur: denique in tempore partus, quod idem. Caussa, quia plures sinus vel reductiones in matrice; quæ ubi scisso semine implentur & retinent, plures mox partus.

14. FATA DIVERSA.] Quidni? nam & formatio diuersa. quia etsi ex uno semine, dividitur id tamen, & plus minusve, crassius tenius, in hanc illamve partem illabitur: atque ita in materia & qualitatibus discrimen. Sed & in tempore discrimen. Idem Hippocrates: Οὐ γὰρ ἐξ ἀπαρχῆς ξερῆς ή γονί, ἀλλα καὶ ἐξ διεγένητος σερται: Non enim simul semelque semen peruenit, sed bis terque euomitur & exit, quasi per ictus.

15. MINIMVM INTEREST.] Nostro sensu. sed motione ipsâ celi, & citatâ illâ vertigine, permultum: si tamen ad astricas caussas placet ire.

¹⁶ in alto latet. Nec de malignitate naturæ queri possumus: quia nullius rei difficilis in- A uentio est, nisi cuius hic vñus inuentæ fructus est,¹⁷ inuenisse. Quidquid nos meliores beatosque facturum est, aut in aperto, aut in ¹⁸ proximo posuit. Si animus fortuita contempsit, si se supra metum sustulit, nec audiâ spe infinita complectitur, sed didicit¹⁹ à se petere diuitias: si deorum hominumque formidinem eiecit, & scit²⁰ non multum esse ab homine timendum, à Deo²¹ nihil: si contemptor omnium, quibus torquetur vita, dum ornatur, eò perductus est, vt illi liqueat, mortem nullius mali esse materiam, mul- torum finem: si animum virtuti consecravit, & quacumque vocat illa, planum putat: si sociale animal est, & in commune genitus, mundum vt vnam domum spectat, & con- scientiam suam dijs aperit, semperque tamquam in publico viuit: si se magis veritus quam alios, subductus illis tempestatibus, in solido ac sereno stetit: consummauit scientiam utilem, atque necessariam. reliqua oblectamenta otij sunt. Licet enim iam in tutu tecto animo, ad hæc quoq; excurrere, cultum, non robur, ingenij afferentia.

11. Hec Demetrius noster vtrâque manu tenere²² proficiente iubet, hec nusquâ dimit- B tere, imò affigete &²³ parteim sui facere, eoque quotidianâ meditatione perduci, vt suâ sponte occurrant²⁴ salutaria, & vbiique ac statim desiderata præstò sint: & sine morâ vl- lâ veniat illa turpis honestique distinctio, sciatque²⁵ nec malum esse ullum nisi turpe, nec bonum nisi honestum. Hac regulâ vitæ opera²⁶ distribuat: ad hanc legem & agat cuncta, & exigat: miserrimosque mortalium iudicet, in quantiscumque opibus ruf- gebunt, ventri ac libidini deditos, quorum animus inertis otio torpet. Dicat ipse sibi: Voluptas fragilis est & breuis:²⁷ fastidit obiecta: quò audiùs hausta est, citius²⁸ in con- trarium recideis, cuius subinde necesse est aut²⁹ pæniteat, aut³⁰ pudeat. In quâ nihil est aut magnificum, aut quod naturam hominis, dijs proxiimi, deceat. res humilis, mem- brorum turpium ac vilium ministerio veniens, exitu fœda. Ista est voluptas & homine & viro digna, non implere corpus, nec saginare, nec cupiditates irritare, quarum tutissi- ma est quies: sed perturbatione carere, & eâ³¹ quæ hominum inter se rixantium ambi- tus concutit, & eâ quæ intolerabilis ex alto venit, vbi de dijs³² famæ creditum est,³³ vi- tijsque illos nostris æstimauimus. Hanc voluptatem æqualem, intrepidam, numquam sensuram sui tedium, percipit hic quem deformamus cum maximè: qui, vt ita dicam,³⁴ diuinij iuris atque³⁵ humani peritus,³⁶ præsentibus gaudet, ex futuro non pendet. nihil enim firmi habet, qui in incerta propensus est. Magnis itaque curis exemptus, & distor-

16. IN ALTO.] Ad puteum Democriti alludit, in quo veritatem demersit.

17. INVENISSE.] Id est, per quam meliores aut prudentiores non reddimur; tantum, scitiores.

18. PROXIMO.] Iuxta apertum, non diu quaerendum.

19. ASE PETERE.] A suo animo. qui paucis contentus, diues est.

20. NON MVLTVM.] Quid, præter mortem? & cum eâ metus tui finis.

21. NIHIL.] Stoicè. quia nolunt Deum vin- dicare, aut nocere.

CAP. II. 22. PROFICIENTEM.] Ita vocant Stoici, eum qui in viâ ad Sapientiam est, qui iam promovit aliquid & proficit. Nos in Manu- duct. II. Dissert. IX.

23. PARTEM SVI.] Animo induere, vt adhaerant: agnata videantur.

24. SALVTARIA.] Decreta ista ac d'oyuata.

25. NEC MALVM.] Capitalis distinctio, & car- do Sapientiae. Nihil bonum, nisi honestum: & contraria est, sola virtus bona, solum Vitium malum. In Manud. II. Dissert. XX.

26. DISTRIBVAT.] Quidquid videt, au-

dit, ista metiatur & censeat.

27. FASTIDIT.] Meus, & alijs quidam, fastidio obiecta. probo.

28. IN CONTRAR.] Dolorem. qui aut vt comes adhaeret, aut vt proles ex eâ nascitur.

29. PÆNITEAT.] In luxu & ganeâ.

30. PVDEAT.] Et hoc & illud, in libidine.

31. QVÆ HOMINVM.] Duplicem perturba- tionem hic facit: à terrâ, & à celo. Illam, quæ ex opibus, honoribus, spe metuque (vt verbo dicam) rerum humanarum. Istam, quæ à superstitione, & prauâ de dijs opinione. de quâ addit.

D 32. FAMÆ CRED.] Que facit illos vltores, vindices fulmine armat, apud inferos etiam tortores collocat: & talia, quæ Sophi isti rident.

33. VITIISQVE ILLOS NOSTRIS.] Quia nos vltionis cupidi, quia nos male facientibus repontimus: & plura talium affectuum.

34. DIVINI.] Quomodo dij colendi.

35. HUMANI.] Quid homines deceat, quid sibi alijsq; debeat.

36. PRÆSENTIBVS.] Horatius: Lætus in præsens animus, quod vlt̄a est Oderit curare.

37. IN

A distorquentibus mente in nihil sperat, aut cupit, nec se mittit³⁷ in dubium, suo contentus. Nec illum existimes paruo esse contentum.³⁸ omnia illius sunt. non sic, quemadmodum Alexandri fuerunt: cui, quamquam in littore³⁹ maris rubri steterat, plus debeat quām quā venerat: illius ne ea quidem erant, quā tenebat, aut vicerat, cū in Oceano Onocritus⁴⁰ praefectus classibus præmissus explorator erraret, & bella in ignoto mari quereret. Non satis apparebat inopem esse, qui⁴¹ extra naturæ terminos arma proferret? qui se in profundum, inexploratum & immensum, auditate cæcā prorsus immitteret? Quid interest, quot eripuerit regna, quot dederit, quantum terrarum tributo premat? tantum illi deest, quantum cupit.

Nec hoc Alexandri tantum vitium^{III.}

fuit, quem per Liberi Herculisque vestigia felix temeritas egit, sed omnium quos fortuna⁴² irritauit implendo. Cyrum & Cambysen, & totum regni Persici stemma percense. quem inuenies, cui modum imperij⁴³ satietas fecerit? qui non vitam in aliquā ultrius procedendi cogitatione finierit? Nec id mirum est. quidquid cupiditati contigit, B penitus hauritur & conditur: nec interest, quantum in id quod inexplibile est, congeras. Vnus est sapiens, cuius omnia sunt, nec ex difficulti⁴⁴ tuenda. Non habet mittendos trans maria⁴⁵ legatos, nec metenda⁴⁶ in ripis hostilibus castra, non opportunis castellis disponenda præsidia, non opus est legione, nec equestribus turmis. Quemadmodum dij immortales regnum inermes regunt, & illis rerum suarum ex edito tranquilloque tutela est: ita hic officia sua, quamvis latissimè pateant, sine tumultu obit: & omne humanum genus, potentissimus eius optimusque, infra se videt. Derideas licet: ingentis spiritus res est, cū Orientem Occidentemque lustraueris animo, quo etiam remota &⁴⁷ solitudinibus interclusa penetrantur, cū tot animalia, tantam copiam rerum, quas natura beatissimè fundit, aspexeris, emittere hanc Dei vocem: Hæc omnia⁴⁸ mea sunt. Sic fit, ut nihil cupiat: quia nihil est⁴⁹ extra omnia.

Hoc ipsum,⁵⁰ inquis, voi-

lui. teneo te: volo videre, quomodo ex his laqueis, in quos tuā sponte decidisti, explicaris. Dic mihi. quemadmodum potest aliquis donari sapienti, si omnia sapientis sunt?
C nam id quoque quod illi donat, ipsius est. Itaque non potest dari beneficium sapienti: cui quidquid datur, de suo datur. atqui dicitis, sapienti posse donari. Idem autem me scito, & de amicis interrogare. Omnia dicitis illis esse communia: ergo nemo quidquam amico donare potest: donat enim illi communia. ⁵¹ Nihil prohibet aliquid & sapientis esse, & eius qui possidet, cui datum & assignatum est. Iure ciuili⁵² omnia regis sunt: & tamen illa quoru ad regem pertinet vniuersa possessio, in singulos dominos⁵³ descripta sunt,

37. IN DVIVM.] Incerta non appetit. incerta, dum querit; incerta, dum habet.

dinem magis elicuit, indulgendo.

38. OMNIA I. L.] Stoico paradoxo, de quo Manud. III. Differt. XI.

43. SATIETAS.] Propriet. id est, quod satis haberent.

39. MARIS RUBRI.] Non de sinu Arabico siue Aegyptio ceperis (parum sit eò venisse, & longius omnino iuit:) sed de mari Indico. quod Rubrum antiquis dictum, ostendi in Admirandis.

44. TVENDA.] Sine curâ, sine impedio habenda.

D 40. PRÆFECTVS.] Vnà cum Nearcho.

45. LEGATOS.] More sui aut, Legatos Consulares, qui legionibus prouincijsq. præsent. Nec enim hic de Legatis communibus, & qui mandata ferunt.

41. EXTRA NATVRÆ.] Quasi cum terris Naturæ desineret, & Oceanus ignotus & immotus, caligo & chaos deinde haberent. Hæc Declamatores, ex communi tunc opinione. vt in Suasoriâ 1. ad Alexandrû: Idem sint termini & regni tui, & mundi. Alius: Tempus est Alexandrum cum orbe & cum sole desinere. quasi ultrà igitur nec sol, nec orbis. Poëta etiam Pedo, de Germanico Oceano:

46. IN RIPIS.] Iterum Romano ritu, in terminis imperij castra & castella erant, ad ripas Eufratis, Danubij, Rheni.

— ruit ipse dies, orbemque relictum

47. SOLITUDINIBVS.] Quæ sub Zonâ frigidâ, siue torridâ, vt ipsi putabant: & quos hodierna inspe-ctio refutavit.

Vltima perpetuis claudit natura tenebris.

48. MEA SVNT.] Vñu, vñsu sepè: cùm id non potest, cogitatione & animo, qui se sibi h.ec facta. Nos Manud. III. Diff. XI.

Sed & Tacitus tali sensu: Trans Suionas aliud mare pigrum. illuc usque (& fama vera) tantum natura. Vide nostras ibi vltimas Notas.

49. EXTRA OMNIA.] Omnia autem sua censet.

CAP. III. 42. IRRITAVIT.] Cupi-

CAP. III. 50. INQVIS.] Argutè & feliciter ad rem applicat, à quā videbatur abire.

51. NIHIL.] Seneca iam respondet.

52. OMNIA REGES.] Potestate & imperio, vt dicet.

53. DESCRIPTA.] Distributa. Horatius: Sedesque descriptas piorum.

sunt, & vnaquæque res habet possessorem suum. Itaque dare regi & domum, & mancipium, & pecuniam possumus: nec donare illi de suo dicimur. Ad reges enim potestas omnium pertinet, ad singulos proprietas. Fines Atheniensium aut Campanorum vocamus, quos deinde inter se vicini priuatâ terminatione distinguunt. & totus ager huius aut illius reipublicæ est: pars deinde suo domino quæque censetur. ideoque donare agros nostros recip. possumus, quamvis illius esse dicantur: quia aliter illius sunt, aliter mei. Nunquid dubium est, quin seruus⁵⁴ cum peculio, domini sit? dat tamen domino suo munus. Non enim ideo nihil habet seruus, quia non est habiturus, si dominus illum habere noluerit: nec ideo non est munus, cum volens dedit, quia potuit eripi, etiam si noluisset.⁵⁵ Quemadmodum probemus omnia (nunc enim omnia sapientis esse, inter nos conuenit) illud quod queritur colligendum est, quomodo liberalitatis materia aduersus eum supersit, cuius vniuersa esse concessimus. Omnia patris sunt, quæ in liberorum manu sunt: quis tamen nescit, donare aliquid & filium patri? Omnia deorum sunt: tamen dijs posuimus donum, &⁵⁷ stipem iecimus. Non ideo quod habeo, B meum non est, si tuum est: potest enim idem esse meum & tuum. Is, inquis, cuius prostitutæ sunt, leno est: omnia autem sapientis sunt, inter omnia autem & prostitutæ sunt. ergo & prostitutæ sapientis sunt. leno autem est, cuius prostitutæ sunt: ergo sapiens est leno. Sic illum vetant emere. dicunt enim: Nemo rem suam emit: omnia autem sapientis sunt: ergo sapiens nihil emit. Sic vetant & mutuum sumere, quia nemo usuram pro pecuniâ suâ pendit. Innumerabilia sunt, per quæ⁵⁸ cauillantur, cum pulcherrimè, quid à nobis dicatur, intelligent. Enimvero sic omnia sapientis esse dico, ut nihilominus proprium quisque in rebus suis dominium habeat: quemadmodum sub optimo rege, omnia rex imperio possidet, singuli dominio. Tempus istius probandæ rei veniet. interim hoc huic quæstioni sat est, id quod aliter sapientis, aliter meum est, me posse donare sapienti. Nec mirum est, aliquid ei cuius est totum, posse donari. Conduxo domum à te. in hac aliquid tuum, aliquid meum. res tua est: usus rei tuæ, meus est. Itaque nec fructus tanges, colono tuo prohibente, quamvis tuâ in possessione C nascantur: & si annona carior fuerit, aut famæ,

*Heu frustra magnum alterius spectabis aceruum,
in tuo natum, in tuo positum, in horrea iturum tua. Nec conductum meum, quamquam sis dominus, intrabis: nec seruum tuum,⁵⁹ mercenarium meum abduces: & abs te rheldam si conduxero, beneficium accipies, si tibi in vehiculo tuo sedere permisero. Vides ergo posse fieri, ut aliquis accipiendo quod suum est, munus accipiat.*

VI. In omnibus istis quæ modò retuli, vterque eiusdem rei dominus est. quomodo? quia alter rei dominus est, alter usus. Libros dicimus esse Ciceronis: eosdem⁶⁰ Dorus librarius suos vocat: & vtrumque verum est. alter illos tamquam auctor sibi, alter tamquam⁶¹ emptor afferit: ac rectè vtriusque dicuntur esse. Vtriusque enim sunt: sed non eodem modo. sic potest T. Liuius à Doro accipere, aut emere libros suos. Possum donare sapienti, quod⁶² viritim meum est, licet illius sint omnia. Nam cum regio more cuncta⁶³ conscientiâ possideat, singularum autem rerum in vnumquemque proprietas sit spar-

54. CVM PECULIO.] Peculium est, quod seruus vel ex diario comparsit, vel dono accepit. Ideius est, domino conniuente, & more fauente.

55. QVEMADMODVM.] Hæc inconnexa, & fortasse trajecta sunt. Concinnius paulò: Quem ad modum perhibemus (ita malim, quam probemus) omnia sapientis esse (nunc enim inter nos conueniat:) illud quod queritur: Scripsi conueniat, & verius puto quam conuenit.

56. LIBERORVM.] Qui ipsi manu nondum sunt misi.

57. STIPEM.] Varro: Dijs cum thesauris assem dant, stipem dicunt. Plura ego ad Taciti XIV. Annalem.

58. CAVILLANTVR.] Quod Grecis σόφισμα, Latinis Cauillus, Calumnia, Captio, Captendula.

CAP. V. 59. MERCIARIVM.] Qui operas mihi locat præbetq; in dies, menses, annos. Atque eo tempore meus est, te vel inuito.

CAP. VI. 60. DORVS LIBRARIVS.] Bibliopolæ nomen, & Librarius igitur non solum qui scribit, sed vendit. Sequentia hoc afferunt: & Libraria in Agellio, taberna vñalium librorum.

61. EMPTOR.] Emit enim, sed vendendos.

62. VIRITIM.] In meum caput transcriptum.

63. CONSCIENTIA.] Omisit sine eicit Muretus, imperiosè. Quid si bona vox est? & significat regis om-

A sa: & accipere munus, & debere, & emere, & conducere potest. Cæsar omnia habet, fiscus eius priuata tantum, ac sua: & vniuersa in imperio eius sunt, in patrimonio propria. Quid eius sit, quid non sit, sine diminutione imperij queritur. nam id quoque quod tamquam alienum abiudicatur, aliter illius est. Sic sapiens vniuersa animo possidet, iure ac dominio sua.

Bion modò omnes sacrilegos argumentis esse colligit, modò neminem. Cum omnes de saxo deiecturus est, dicit: Quisquis id quod deorum est, sustulit & consumpsit, atque in usum suum vertit, sacrilegus est: omnia autem deorum sunt: quod quisque ergo tollit, deorum tollit, quorum omnia sunt: ergo quisquis tollit aliquid, sacrilegus est. Deinde cum effringi templa, & expilari impunè Capitolium iubet: dicit, Nullum sacrilegium esse. quia quicquid sublatum est ex eo loco qui deorum erat, in eum transfertur locum, qui deorum est. Hic respondeatur: Omnia quidem deorum esse, sed non omnia dijs dicata. In his obseruari sacrilegium, quæ religio numini adscripsit. Sic & totum mundum deorum esse immortalium templum,

B solum quidem amplitudine illorum ac magnificentia dignum: & tamen à sacris profana discerni, & non omnia licere in angulo, cui nomen fani impositum est, quæ sub cælo & conspectu siderum licent. Iuriariam sacrilegus Deo quidem non potest facere, quem extra iustum sua diuinitas posuit: sed tamen punitur, quia tamquam Deo fecit. Opinio illum nostra, ac sua, obligat pœnæ. Quomodo ergo sacrilegus videtur, qui aliquid aufert sacri, et si quocumque transtulit, quod surripuerat, intra terminos est mundi: sic & sapienti furtum potest fieri. Aufertur enim illi, non ex his quæ vniuersa habet, sed ex his quibus dominus inscriptus est, quæ viritim ei seruiunt. Illam alteram possessionem agnoscat, hanc nolet habere, et si poterit: emittetque illam vocem, quam Romanus Imperator emisit, cum illi ob virtutem & benè gestam Reipublicam agri decerneretur, quantum arando uno die circuire potuisset: Non est, inquit, vobis eo opus ciue, cui plus opus sit, quam vni ciui. Quanto maioris viri putas, respuisse hoc munus, quam meruisse? multi enim fines alijs abstulerunt, sibi nemo constituit.

C Ergo cum animum sapientis intuemur, potentem omnium, & per vniuersa dimissum,

gis omnia esse, eumq; possidere animo & tacito sensu. Quid si mutanda etiam quod Erasmus voluit, fecitq; communia. Meus liber conscientia scribit, sed cum apte, qui compendium scripturae notat.

64. F I S C V S.] Ita enim dicebant principis bona propria, & ab Aerario secernebant. Plinius Panegyrico: At fortasse non eadem seueritate Fiscum, quâ Ærarium cohibus. immo tanto maiore, quô plus tibi licere de tuo, quam de publico, credis.

D 65. IN IMPERIO.] Ita idem Plinius: Ecquid Cæsar non suum videat? tandemque imperium Principis, quam Patrimonium maius est. Multa enim ex patrimonio refert in imperium, quæ priores Principes occuparant, non ut ipsi fruerentur, sed ne quis alias.

66. Q VÆRITVR.] Nam sub bono Principe, ut idem ille inquit, dicitur Auctori atque etiam Procuratori tuo, In ius veni, sequere ad tribunal. Et mox: Sors & vrna fisco iudicem assignant.

CAP. VII. 67. DE SAXO.] Tarpeio, Romano ritu. nam id supplicium in magnis sceleribus.

68. L I C E R E.] Fæda, impura.

69. F A N I.] Ab eo, quod Pontifices in sacramento fati sint finem: vel potius fines, in Varronis v. de L. L. Ille igitur angulus & secreta pars, cui fines fando dicti, Fanum.

70. N O N P O T E S T.] Suprà lib.v. cap.xiv. De constant. sap. cap. IV.

71. E X T R A I C T U M.] Ut tangi lœdive non possit.

72. A C S V A.] Nam & ipse scit, atque ut Deo posita aufert.

73. V I R I T I M.] Male vicissim. Suprà cap. VI. Quod viritim meum est.

74. R O M A N V S I M P.] Quis hic est? Horatius Cocles, ait Muretus & toto capite assurit XVIII. Libri XIX. Variar. Lectionum. Nam illi, ob strenuam in ponte Sublichtio operam, populus Romanus tantum agri dedit, quantum uno die circumarasceret. Hoc ita Liuius, Dionysius, Plinius: neque factum negamus, sed hoc facere non persuademur. Primum, miles ille Cocles fuit, non Romanus Imperator, ut Seneca: deinde, accepit præmium, non refutauit, ut item ex Senecâ: tertio, quis hic modus supra ciues alios, aut quid minus uno iugere potuit? In numero, inquam, nulla comparatio aut diuersitas: quam fuisse oportet, aut Seneca illa frigida, aut nibili esse. Ego arbitror hac spectare M'. Curium illum, paupertate nobilem: & Valerium do auctorem. Decretis, inquit, à Senatu septem iugerbis agri populo, sibi autem quinquaginta, popularis assignationis modum non excessit: parum idoneum reip. ciuem existimans, qui eo, quod reliquis tribueretur, non esset contentus. Quid clariss, aut aptius? Eadem Plinius: M'. Curij nota concio est, pernitiosum intelligi ciuem, cui septem iugera non essent satis. Enim uero iam pridem bina iugera assignari solita (Varro, & idem Plinius:) sed nunc in victoria de Pyrrho,

omnia illius esse dicimus: cùm ad hoc ius⁷⁵ quotidianum, si ita res tulerit,⁷⁶ capite cen- A
sebitur. Multum interest, possessio eius animi magnitudine estimetur, an censu. hęc vni-
uersa⁷⁷ habere, de quibus loqueris, abominabitur. Non referam tibi Socratem, Chry-
sippum, Zenonem, & ceteros magnos quidem viros, maiores tamen, quia⁷⁸ in laudem
vetustorum⁷⁹ inuidia non obstat. Paullò antè Demetrium retuli: quem mihi videtur
rerum natura, nostris tulisse temporibus, vt ostenderet, nec illum à nobis corrumpi, nec
nos ab illo⁸⁰ corripi posse: virum exactæ (licet neget ipse) sapientiæ, firmæque in his
quæ proposuit constantiæ: eloquentiæ veròcius, quæ res fortissimas deceat, non con-
cinnatæ, nec in verba sollicitæ, sed ingenti animo, prout impetus tulit, res suas prosequen-
tis. Huic non dubito, quin prouidentia & talem vitam, & talem dicendi facultatem
dederit, ne aut exemplum sæculo nostro, aut conuicium deesset. Demetrio si res
nostras aliquis deorum possidendas velit tradere sub lege certâ, ne liceat⁸¹ donare, affir-
mauerim repudiaturum, dicturuimque: Ego verò me ad istud inextricabile pondus
non alligo, nec in altam fæcem rerum hunc⁸² expeditum hominem demitto. Quid ad B
me defers⁸³ populorum omnium mala? quæ nec datus quidem acciperem: quo-
niam multa video, quæ me donare⁸⁴ non deceat. Volo sub conspectu meo ponere,
quæ gentium oculos regumque perstringunt? volo intueri⁸⁵ pretia sanguinis, anima-
rumque vestrarum? Prima mihi luxuriæ spolia propone: siue illa vis per ordinem ex-
pandere, siue (vt est melius) in vnum aceruum dare. Video elaboratam scrupulosâ
distinctione⁸⁶ testudinem, & fœdissimorum pigerrimorumque animalium testas, ingen-
tibus

*Pyrrho, & multo terrarum adiecto, largiores sint in
populum & in ducem. Nihil hic scrupuli. nisi in Se-
neca forte sequentibus verbis, scribentis: tantum
agri decretum, quantum circuire uno die arando
potuisset. Atqui non nisi iugerum unum, uno die
aratur: & inde nomen (Varro, Plinius, alijs) quod
uno iugo boum, in die, exarari posset. Vbi ergo
illa septena, imò quinquagena? Ambigo, non in re
aut homine, sed in Seneca scriptione, sati' ea ab in-
tentio & hoc agente fuerit. Sanè si de Iugero uno ac-
cipes, palam falsum eum fuisse affirmandum est: sed
quid si plura etiam ipse dicit? Nam ait, circuire: quod
accipi potest, non de reciprocatione illa in arando, sed
de ambitu: & vt tantum agri, quantum bobus, uno
sulco, circumduxisset. Ita sanè illa quinquaginta cir-
cumarauerit, aut ultrà. In Valerio quidem nihil er-
roris esse, cum Plinius, tum & res mihi dicit. ac bell'e
omnino decretum, cum alijs septena haberent, vt ipse
septies septena: quæ sunt XLIX. ingerat: sed Valerius
scilicet rotundè fecit extulitq; quinquaginta. Siquis
certiora, donet.*

CAP.VIII. 75. QVOTIDIANVM.] Quo utimur,
& quo Meum Tuum dicimus.

76. CAPITE.] Accipiam, statu & conditione
suā censetur. Afficit autem ad Censuales tabulas, in
quibus viri singuli, & eorum opes, descriptæ. Ita-
que tunc, inquit, non tantas ei opes dabo: sed commu-
ni & ciuiili iure, censum capitis eius inspiciam, & pro
eo estimabo.

77. HABERE.] Tuo illo possessionis sensu.

78. IN LADEM.] Dicit, magnos viros fuisse:
sed aeo quoque maiores factos, & quia benignior in
tales fama. At viuis ea obstat: et si sunt & magni ho-
die, ut ecce Demetrius.

79. IN V IDIA.] Sallustius: Viuos inter-
dum fortuna, səpē inuidia fatigat. vbi ani-
ma naturæ cessit, demptis obtrectatoribus,
ipsa se virtus magis magisque extollit. Pro-
pertius:

Omnia post obitum singit maiora vetustas,
Maius ab exsequijs nomen in ora venit.

80. CORRIP. I.] Sunt qui legant, cor-
rigi. At mihi non placet. Frustrè enim aut ful-
iē Natura hominem gignat ostentetq; à quo corrigi
non possumus. Imò contrā melius esset, & ex officio
benigni Dei. Mihi vetus conjectura sedet, &
nos ab illo corripi. Ideò genitus est, vt exemplum C
sæculo non deesset incorrupti viri, & item vitiorum
acris insectatoris. Vocum consonantia ita melior, in
corrumphi, & corripi: denique firmat omnino clau-
sula: Prouidentiam ei & talem vitam, & talem
facultatem dedisse, ne aut exemplum sæculo,
aut conuicium deesset. Conuictum profecto in
correptione est: & propriè ita Cynici solent, cuius
hic sectæ. Vide de isto ipso conuiciante aut oblatrante
(ita loquitur) Suetonium Vespas. cap. XIII. & Ne-
ronis cap. XXXIX.

CAP.IX. 81. DONARE.] Atque ita exonerare
se, & amoliri.

82. EXPEDITVM.] Quod est in paupertate.
Apuleius: Prorsus ad viuendum, velut ad natan-
dum, is melior, qui onere liberior.

83. POPVLOR. OM.] Quæ omnes & singulos D
exagitant: quid hęc in vnum collecta mihi premendo
offers?

84. NON DECEAT.] Ut luxuriæ, libidinis, aut
& deliciarum instrumenta.

85. PRETIA SANG.] Quibus sanguinem & ani-
mam impenditis.

86. TESTUDINEM.] Quā lettos,
& repositoria maximè ornabant. Plinius IX. Te-
studinum putamina secare in laminas, lectos
que & repositoria ijs vestire, Caruilius Pollio in-
stituit. Vrebantur marinis, & maximè Indicis.
Iuuinalis:

Qualis in Oceani fluctu testudo nataret,
Clarum Trojagenis factura ac nobile fulcrum.
Fulcrum lecti. Lucianus in Afino: Κλίνην ἡ μεγάλη
ἀπὸ

Atibus pretiis emptas, in quibus ipsa illa quæ placet⁸⁷ varietas,⁸⁸ subditis medicamentis, in similitudinem veri coloratur. Video istic⁸⁹ mensas, & æstimatū lignum⁹⁰ senatoris censu, eò pretiosius, quò illud in plures⁹¹ nodos, arboris infelicitas torsit. Video istic⁹² crystallina, quorum⁹³ accedit⁹⁴ fragilitas pretium. omnium enim rerum voluptas apud imperitos, ipso quo fugare debet⁹⁵ periculo, crescit. Video murrhina pocula. parum scilicet luxuria magno surit, nisi quod vomant, capacib[us] gemmis inter se⁹⁶ propinarent. Video vñiones, non singulos singulis auribus comparatos: iam enim exercitiae aures oneri ferendo sunt: iunguntur inter se, & insuper⁹⁷ alij binis superponuntur. non satis muliebris insania viros subiecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis pependissent. Video sericas vestes, si vestes vocandæ sunt, in quibus nihil est quo defendi⁹⁸ aut corpus, aut denique pudor possit: quibus sumptis, mulier parùm⁹⁹ liqui-

Bατὸς χελώνης Ινδικῆς: Vertit Apuleius: Lectus Indicā testudine pellucidus. Ex eius verbo nota lumen & splendorem infuisse. quod & ista Marialis:

Gemmantes primā fulgent testudine lecti.

E[st] intelligere etiam liceat gemmas insertas fuisse. Ita enim Philo: Τρίκλινα δὲ τερπίλινα χελώνης δέ ελέφαντος πατεσιδιασμόν, καὶ τιμαλφεσέργας ὑλης. ὡντὰ τολεῖσα λιθούλλητα: Trichlinares lecti & Stibadia testudine aut ebore adornata, & meliore etiam materiā: atque ea pleraque gemmata.

87. VARIETAS.] Ita Clemens Alexandrinus: χελώναις πεποιηλυδράς κοίτας: testudine variegatos lectos. Nam miscellum & instictum opus fuit, ut hodie oscula in lignum affabre iniungunt. Hoc paullo ante Seneca, scrupulosam distinctionem dixit.

88. SUBDITIS.] Alij sublitis. non muto. Desensus, quid? an ex Pliniy istis elicimus, XVI. cap. XLIII. Excogitatæ sunt & ligni bracteæ. Testudo in hoc secta. nuperque portentosis ingeniis, Principatu Neronis, inuentum ut pigmentis perderet se, plurisque vñiret imitata lignum. Vult pigmentis factum, ut testudo colorem amitteret, & in ligni speciem iret. Nam addit: Sic lectis pretia queruntur. sic terebinthuni vinci iubent, sic citrum pretiosius fieri, sic acer despici. Modò luxuria vero fuerat contenta ligno, iam lignum etiam è testudine facit. Hoc autem factum, sine coloratâ ipsâ testudine: sine segmentis eius tenuibus colore alio supposito (hic subdito) qui perlucereb[us]: ut sit scilicet in vitro, aut tali materie.

89. MENSAS.] E citro. Petronius:

— ecce Afriseruta terris

DCitreæ mensa, greges seruorum, ostrumque tenidens. E Mauretaniam adferebantur. vide Plinium XIII. cap. XV.

90. SENAT. CENSU.] Ita planissimè, è Tertulliano, & sine hyperbole. De Pallio: M. Tullius quingentis millibus nummum orbem citri emit: bis tantum Afinius Gallus numerat. Illud bis tantum facit Decies HS. id est XXV. millia Philipponorum, qui Senatorum ab Augusto censu. O prodigia! Petronij ista ipsa mens, sed à nobis emendandi, post dictos versus:

Ponitur, ac maculis imitatur vilibus aurum, Quæ sensim trahat. hoc sterile ac male nobile lignum

Ebria turba mero circumuenit.

Lego: Quod censum trahat. Redit ad indignatio-

nem super citro. & ecce ponitur aliquid, inquit, & maculis aurum provocat, quod totum censem auferat & absumat. An etiam legas, Ponitur, ac maculis mutatur vilibus aurum? ut velit aurum sepositum & spretum præ ciuo? tum autem iunctim cetera: Quod censem trahat, hoc sterile, &c. Supra aurum fuisse, etiam Marialis:

Accipe felices, Atlantica munera, filias.

Aurea qui dederit dona, minora dabit.

91. NODOS.] Quæ pars nodosa maculas illas facit Petronio nominatas, & de quibus libro De Tranquill. cap. I.

92. CRYSTALLINA.] Vide De Irâ III. cap. XL.

93. ACCENDIT.] Sic Incendia annonæ, augmenta & intentiones Latini dicunt.

94. FRAGILITAS.] Eadem Plinius XXXIII. initio: Crystallina ex eadem terrâ effodimus, quibus pretium faceret ipsa fragilitas.

95. PERICULO.] Ap[osto]l[eu]s & hoc Plinius: Hoc argumentum opum, hæc vera luxuriæ gloria existimata est, habere quod possit statim totum perire.

96. PROPINARENT.] Ab Erasmo est, quod fatetur. Quid libri? consenſu, pronuntiarent, aut pronuntiauerint. quomodo & meus, nisi quod ambiguum relinquat, per, an pro, scriperit. Ego fecerim, permutarint, vel permutauerint: atque ita fuit. Alternant inter se pocula & potionēs.

97. ALII BINIS.] Ita quaterni fierent. et si communiter & decorè unus binis superponebatur. Plinius: Hos digitis suspendere, ac binos & ternos auribus, fæminarum gloria est. Id tribaccam vocat Petronius: Quo margarita cara, tribacca, India? Et profectò magis est, ut Seneca quoque is sensus. alij singuli superponuntur binis: quod palam docent sequentia verba, bina ac terna patrimonia. Singulas enim vult censem & patrimonium efficere. De eâ re Tertullianus, de Habit[u] muliebri: Breuissimis loculis patrimonium grande profertur. uno lino decies HS. inseritur. saltus & insulas tenera ceruix fert. graciles aurum cutes Kalendarium expendunt. Quid mirum? centies HS. imò & sexcenties unam margaretam estimatam in Plinto legas: id est, supra auri millionem. Adde de constant. sap. cap. XIV.

98. AVT CORPVS.] Simile noster, epistolâ xc. Telas, quibus vestis nihil celatura conficitur, in quâ non dico nullum corpori auxilium, sed nullum pudori est.

x. ⁹⁹liquidò, ¹⁰⁰nudam se non esse, iurabit. Hæc ingenti suminâ, ab ¹⁰¹ignotis etiam ad **A** commercium gentibus accersuntur, ut matronæ nostræ, ne adulteris quidem plus sui in cubiculo, ¹⁰²quàm in publico ostendant. Quid agis auaritia? quot rerum caritate aurum tuum viëtum est? omnia ista quæ retuli, in maiore honore pretioque sunt. Nunc volo tuas opes recognoscere, laminas ¹⁰³vtriusque materiae, ad quas cupiditas nostra caligat. At mehercule terra, quæ quidquid vtile futurum nobis erat protulit, ista ¹⁰⁴defodit & mersit, & vt noxiis rebus ac malo gentium in medium prodituris, toto pondere incubuit. Video ferrum ex iisdem tenebris esse prolatum, quibus aurum & argentum: ne aut instrumentum in cædes mutuas deesset, ¹⁰⁵aut pretium. Et adhuc ista aliquam materiam habent: est in quo errorem oculorum animus subsequi possit: video istic ¹⁰⁶diplomata, & ¹⁰⁷syngraphas, & ¹⁰⁸cautiones, vacua habendi ¹⁰⁹simulacra, vmbras quasdam auaritiae laborantis, per quas decipient animum, inanum opinione gaudentem. Quid enim ista sunt? quid fœnus, & ¹¹⁰kalendarium, & vsura, nisi humanæ cupiditatis ¹¹¹extra naturam quæsita nomina? Possum de rerum naturâ queri, quòd aurum argentumque non interius absconderit, quòd non illis maius, quàm quod detrahi posset, pondus iniecerit. Quid sunt istæ ¹¹²tabulæ, quid computationes, & ¹¹³vænale tempus, & ¹¹⁴sanguinolentæ ¹¹⁵centesimæ? voluntaria mala ex constitutione nostrâ pendentia, in quibus nihil est, quod subiici oculis, quod teneri manu possit, inanis auaritiae somnia. Omiserum, si quem delectat sui patrimonij ¹¹⁶liber magnus, & vasta spatia terrarum colenda per ¹¹⁷vincitos, & immensi greges ¹¹⁸pecorum per prouincias ac regna pascendi, & ¹¹⁹familia bellicosis nationibus maior, & ædificia priuata ¹²⁰laxitatem vrbiū magnarum vincentia! Cùm benè ista, per quæ diuitias suas disposuit ac fudit, circumspexit, superbumque se fecerit, si quidquid habet, ei quod cupit comparet, pauper est. Dimitte me, & illis ¹²¹diuitiis meis redde. Ego regnum sapientiae noui, magnum, securum, ego sic omnia habeo, vt ¹²²omnium sint. **B** Itaque cùm C. Cæsar illi

xii. ^{99. LIQVIDÒ.} Clare & certò. Ouidius: Scistamen, & liquidò iuratus dicere posse.

^{100. NVDAM.} Corpore per eas uestes apparente. Ideò pellucidas dixere, & colluentes. Vide Epist. XC.

^{101. IGNOTIS.} Seribus.

^{102. QVAM IN PVBLICO.} Gemina sententia Controuersiâ VII. libri II. Ut adultera tenui ueste perspicua sit, & nihil in corpore vxoris suæ plus maritus, quàm quilibet alienus agnouerit.

CAP. X. ^{103. VTRIVSQVE.} Auri & argenti.

^{104. DEFODIT.} Pliniū querela grauis & adfamilis, proximo libri XXXIII. Item noster Epistola XCIV. Aurum & argentum & propter ista numquam pacem agens ferrum, quasi male nobis committerentur, natura abscondit.

^{105. AVT PRETIVM.} Nam ob aurum cædes. — nec bella fuerunt Faginus adstabat cùm scyphus ante dapes.

^{106. DIPLOMATA.} Principalium donationum aut beneficiorum.

^{107. SYNGRAPHAS.} Priuatorum nominum.

^{108. CAUTIONES.} Scripturas obligationesque sub chirographo.

^{109. SIMVLACRA.} Quid enim iis, preter apices litterarum, habes? reipsâ, dico, habes; plus tamen vi & potestate.

^{110. KALENDARIVM.} Liber fanebris, in quo vsura descriptæ per kalendas. Vide Epist. LXXXVII.

^{111. EXTRA NATVRAM.} Non enim ipsa produxit: auaritia & habendi studium inuenit.

^{112. TABVLÆ.} Contractum.

^{113. VENALE.} Quia gratuita pecunia non duratur, sed ob tempus & moram pretium, id est *Vsurā*. Itaque pro tempore soluitur, & ipsa illa mora emitur. **C**

^{114. SANGVINOLENTÆ.} Quæ sanguinem & vitam miserorum secum trahunt. cruentæ vsuræ.

^{115. CENTESIMÆ.} Vsuræ inter durissimas, & quæ centesimo mense (vnde nomen) sortem & quant. Ita enim olim per Kalendas sine menses numerabant. At nobis sint duodeni anni nummi, è centum. Vide Epist. CXVIII.

^{116. LIBER.} Codex, aut Kalendarium.

^{117. VINCTOS.} Per compeditos, & ergastularios: vt tunc mos habebat. de quo ego ex professio II. Elector. cap. XV.

^{118. PECORVM.} Ad istos, qui Pecuariam exercabant. **D**

^{119. FAMILIA.} Obscro, nota ad Romanorum opes, & numerum seruorum. Collegi & firmati in Admirandis, sed hunc locum nimis vellem adiectum. Numerus autem seruorum, inquit, superat totas gentes quasdam militares. Nonne igitur plura millia? Sed fallor, aut ad Spartanos allusum: qui haud ita numerosi.

^{120. LAXITATEM VRB.} Notabile & istud: ade alterum Seneca locum Epist. xc. ubi discribit item, Domus instar vrbiū.

^{121. DIVITIIS MEIS.} A Naturâ & Sapientiâ datis.

^{122. OMNIVM.} Quisque suum possideat, teneat: ego animo omnia usurpem, cogitatione lusorem, opinione fruar & possideam.

CAP.

A sar illi¹²³ ducenta donaret, rideus reiecit, ne dignam quidem summam iudicans, quā non acceptā gloriaretur. Dij deāque, quām pauxillo illum animum aut honorare voluit, aut¹²⁴ corrumpere! Reddendum egregio viro testimonium est.¹²⁵ Ingentem rem ab illo dici audiui, cūm miraretur dementiam eius, quōd se putasset tanti posse mutari.

Si¹²⁶ tentare, inquit, me constituerat, toto illi fui experiendus¹²⁷ imperio. Sapienti xii.

ergo donari aliquid potest, etiam si sapientis omnia sunt: æquē nihil prohibet, cūm omnia amicis dicamus esse communia, aliquid amico donari. Non enim mihi sic cum amico communia omnia sunt, quomodo cum socio, vt pars mea sit, pars illius: sed quomodo patri matrique communes liberi sunt: quibus cūm duo sunt, non singuli singulos habent, sed singuli binos. Primum omnium iam efficiam, vt quisquis est iste, qui me in societatem vocat, sciat se nihil mecum habere commune. Quare? quia hoc consortium solum¹²⁸ inter sapientes est, inter quos amicitia est. ceteri non magis amici sunt, quām socij. Deinde pluribus modis communia sunt.¹²⁹ Equestria omnium equitum

B Romanorum sunt, in illis tamen locus meus fit proprius, quem occupauī. hoc si cui¹³⁰ cessi, quamuis illi communi re cesserim, tamen aliquid dedisse videor. Quēdam quorundam sub certā conditione sunt. habeo in equestribus locum, non vt vendam, non vt locem, non vt habitem: in hoc tantū, vt spectem. Propterea non mentiar, si dicam me habere in equestribus locum: sed cūm in theatrum veni, si plena sunt equestria, & iure habeo locum illīc, quia sedere est mihi liberum: & non habeo, quia ab his, cum quibus ius mihi loci commune est, occupatus est. Idem inter amicos puta fieri. Quidquid habet amicus, commune est nobis: sed illius proprium est, qui tenet. vti, illo nolente, non possum. Derides me, inquis. Si quod amici est, meum est, liceat mihi vendere. Non licet. nam nec equestria: & tamen communia tibi cum ceteris equitibus sunt. Non est argumentum, ideo aliquid tuum non esse, quia vendere non potes, quia consumere, quia mutare in deterius aut inelius non potes. Tuum enim est, etiam quod sub lege certā tuum est.¹³¹ Accepi, sed certè non minus habes.¹³² Ne te traham longius, xiii.

C Beneficium maius esse non potest: ea per quæ beneficium datut, possunt esse maiora, & plura,¹³³ in quæ se benevolentia effundat, & sic sibi indulget, quemadmodū amantes solent: quoruī plura oscula, & complexus arctiores, non augent amorem, sed exercent. Hæc quoque, quæ venit quæstio,¹³⁴ profligata est¹³⁵ in prioribus: itaque breuiter perstringetur. Possunt enim in hanc, quæ data sunt aliis, argumenta transferri. Quæritur, an qui omnia fecit, vt beneficium redderet, reddiderit. Vt scias, inquit, illum non reddidisse, omnia fecit, vt redderet. Apparet ergo, non esse id factum, cuius faciendi occasione non habuit. Vt creditori suo pecuniam non soluit is, qui vt solueret, vbiique

quæ-

CAP. XI. 123. DVCENTA.] Quinque milia Philippicorum.

124. CORRUMPERE.] Ad opum & pecuniae amorem possessionemq; traducere: à sapientiā auertere.

125. INGENTEM REM.] Ineptè, si quid iudico.

D Facio & assero, Ingenti ore.

126. TENTARE.] Periculum roboris & constante mea facere.

127. IMPERIO.] Quasi dicat, nec dato quidem illo, se cessurum illis decretis & vita.

CAP. XII. 128. INTER SAP.] Soli sapientes inter se amici, Stoico dogmate: reliqui hostes, etiam si parentes, liberi, agnati sint. Diogenes in Zenone: πολίτας, οὐ φίλες, οὐ σινέτες, οὐ λαζθέρες, ταὶς αὐτοῖς μόνον. Nos in Manud. III. Diff. XVI.

129. EQVESTRIA.] Gradus quatuordecim, in quibus ijspectant & sedent.

130. CESSI.] Cūm iam in spectaculo assedissim. Ciceronis III. de Finibus hoc faciunt: Quemadmodum theatrum cūm commune sit, recte ta-

men dici potest eius esse locum, quem quisque occuparit: sic in vrbe mundōe commune non aduersatur ius, quo minus suum quidque cuiusque sit.

131. ACCEPI.] Aut nulla, aut manca hic sententia. quamegregiè supplet meus codex: Accipi potest, sed certè. Accipi aut occupari locus ille communis potest, sed nihilominus tuus manet: & alias ipse iterum occupabis.

CAP. XIII. 132. NE TE TRAH.] Benè & pensiculatè Muretus monuit, defectum hic esse. Alia enim disputatio, & An beneficia beneficiorum sint maiora? Negat esse, ex Stoicorum decreto, Omnia recte facta & natop̄θωμata paria censentum.

133. IN QUÆ SE.] Scripti quidam, in quæ sunt qui beniuol. Meus, inique sunt qui ben. Puto fuisse, in quæ se vndique beniuolentia.

134. PROFLIGATA.] Affecta iam, & penè confecta.

135. IN PRIOR.] Libro II. cap. XXXI. & deinceps.

quæsivit, nec inuenit. Quædam eius conditionis sunt, ut effectum præstare debeat: A quibusdam pro effectu est, omnia attentasse, ut efficent. Si omnia fecit ut sanaret, per- egit medicus partes suas. etiam damnato reo, oratori constat eloquentiae officium, si omni¹³⁶ arte usus est. Laus¹³⁷ imperatori etiam victo, & duci redditur, si & prudentia, & industria, & fortitudo in munib[us] suis functa est. Omnia fecit, ut beneficium redde- ret: obstitit illi felicitas tua. Nihil incidit durius, quod veram amicitiam experiretur. Locupleti donare non potuit, sano assidere, felici succurrere: gratiam retulit, etiam si tu beneficium non recepisti. Prætereat, huic intentus semper, & huius rei tempus operiens, qui in hoc multum curæ, multum sedulitatis impendit, plus laborauit, quam cui citò referre gratiam contigit.

xiv. Debitoris exemplum dissimile est: cui parum est pe- cuniam quæsisse, nisi soluit. Illuc enim stat acerbis super caput creditor, qui nullum diem¹³⁸ gratis occidere patiatur: hic benignissimus, qui cum te viderit concursante & sollicitum atque anxiū, dicat: *Mitte hanc de peccatore curam.* Desine tibi molestus¹³⁹ instare. omnia à te habeo. Injuriam mihi facis, si me quidquam amplius desiderare **B** iudicas. Plenissimè ad me peruenit animus tuus. Dic, inquit, mihi. reddidisse benefi- cium dices illum, si gratiam retulisset. Eodem ergo loco est, qui reddidit, & qui non reddidit. Contrà, nunc illud pone, si oblitus esset accepti beneficij, si ne tentasset qui- dem gratus esse, negares illum gratiam retulisse? At hic diebus noctibusque se lassauit, & omnibus aliis renunciauit officiis, huic vni imminens, &¹⁴⁰ operatus, nequa se fuge- ret occasio. Eodem ergo loco erunt, ille qui curam referendæ gratiæ abiecit, & hic qui numquam ab illâ recessit: iniquus es, si rem à me exigis, cum videoas animum non de- fuisse. Ad summam, puta, cum captus essem, me pecuniam mutuatum, rebus meis in securitatem creditoris¹⁴¹ oppositis, nauigasse hieme iam sequâ, per infesta latrociniis litto- ra, emensum quidquid periculi afferre potest etiam pacatum mare: peragatis omnibus solitudinibus, cum quos nemo non fugiebat ego quererem, tandem ad piratas perueni- & iam te alius redeemerat. negabis me gratiam retulisse? etiam si in illâ nauigatione pecu- niam, quam saluti tuæ contraxeram, naufragus perdidi, etiam in vincula quæ detrahere **C** tibi volui, ipse incidi: negabis me retulisse gratiam? At me hercule Athenienses, Harmo- dium & Aristogitonem,¹⁴² tyrannicidas vocant: & Mucij manus in hostili arâ relicta, instar occisi Porsenæ suit: & semper contra fortunam luctata virtus, etiam citra effe- ctuum propositi operis, enituit. Plus præstítit, qui fugientes occasions secutus est, & alia atque alia captauit, per quæ referre gratiam posset, quam is quem, sine ullo sudore, gra- tum prima fecit occasio.

xv. Duas, inquit, res ille tibi præstítit, voluntatem, & rem: tu quoque illi duas debes. Meritò istud dices ei, qui tibi reddidit voluntatem otiosam:¹⁴³ huic verò, qui & vult, & conatur, & nihil intentatum relinquit,¹⁴⁴ non potes dicere. utrumque enim præsta, quantum in se est. Deinde, non semper numero

136. ARTE.] *At in meo & aliis plerisque scriptis, si omni iure: nec damnum. Si omnia attulit, qua ad ius caue.*

137. IMPERATORI.] *Fortasse, imperatoria etiam victo duci. ut tautologiam fugiamus.*

CAP. XIV. 138. GRATIS.] *Sine usura.*

139. INSTARE.] *Te ipsum urgere & premere.*

140. OPERATVS.] *Male & contra libros sub- stituerant, opperiens. Operari alicui rei, est operam ei dare, & intendere. Lucretius:*

Et quibus in rebus consuerunt esse operati. Noster De Breuit. vit. cap. XII. Discendis canticis operati.

141. OPPONITIS.] *Propriè. in pignore & hypo- theca sic loquuntur. Catulus:*

Furi, villula nostra non ad Austri Flatus opposita est, nec ad Fauoni, Verum ad millia quindecim & ducentos.

142. TYRANNICIDAS.] *Etsi, ut Valerius ait, dum taxat tyrannide liberare conati sunt. Thucydi- des rem exsequitur libro VI. & tyranni fratrem ab iis occisum narrat, Hipparchum: ipsum tyrannum, Hippiam, triennio etiam post imperasse. Fama tamen ob- tinuit, ipsum tyrannum casum: quod idem libro I. scribit, & passim Græci vulgant. At noster hic cum Thucydide sentit.*

CAP. XV. 143. HVIC VERÒ.] *Libri scripti referunt, Huic verò debes, qui, at meus optimè: huic non debes, & qui vult, & qui conatur. Opponit al- teram partem: Illi meritò dices, qui ignarus; huic non debes, qui omnia facit.*

144. NON POTES DICERE.] *Glossematum est, & meus indicat, qui, scilicet non potes dicere; ea- ipsa primore voce scholion notificans.*

CAP.

A numerus æquandus est : aliquando vna res pro duabus valet. Itaque in locum rei succedit tam propensa voluntas, & cupida reddendi. Quod si animus sine re, ad referendam gratiam non valet : nemo aduersus deos gratus est, in quos voluntas sola consertur. Diis, inquit, nihil aliud præstare possumus. Sed si huic quoque, cui referre gratiam debeo, nihil aliud præstare possum : quid est, quare non eo aduersus hominem gratus sum, quo nihil amplius in deos consero? Si tamen quid sentiam queris, & vis¹⁴⁵ signare **xvi.**

responsum : hic beneficium recepisse se iudicet : ille se sciat non reddidisse. Hic illum dimittat : ille se teneat. hic dicat, Habeo : ille respondeat, Debeo. In omni quæstione propositum sit nobis bonum publicum. præcludendæ sunt excusationes ingratissimæ, ad quas refugere possint, & sub quibus initiationem suam tegere. Omnia feci ? fac etiam nunc. Quid tu tam imprudentes iudicas maiores nostros fuisse, vt non intelligerent ini- quisissimum esse, eodem loco haberi eum qui pecuniam, quam à creditore acceperat, libidine aut aleâ absumpsi, & eum qui incendio, aut latrocino, aut aliquo casu tristiore, B aliena cum suis perdidit? nullam excusationem receperunt, vt homines scirent fidem vtique præstandam. Satius enim erat à paucis etiam iustam excusationem non accipi, quâm ab omnibus aliquam tentari. Omnia fecisti vt redderes. Hoc illi satis sit : tibi pa- rum. Nam quemadmodum ille, si enixa & sedulam operam transire¹⁴⁶ pro irritâ patitur, cui gratia referatur indignus est : ita tu ingratus es, nisi ei qui voluntatem bonam in solutum accepit, eò libenter debes, quia dimitteris. Non rapias hoc, nec¹⁴⁷ testeris: occasions reddendi nihilominus quæras. Redde illi, quia repetit; huic, quia remittit: illi, quia malus; huic, quia non malus. Ideoque non est, quod ad te hanc quæstionem iudices pertinere : an quod Beneficium quis à sapiente acceperit, reddere debeat, si ille desinit esse sapiens, & in malum versus est. Redderes enim & depositum, quod à sapiente accepisses : & etiam malo, redderes creditum : quid est, cur non & beneficium? Quia mutatus est ille, te mutat? Quid? si quid à falso accepisses, ægro non redderes: cùm plus semper imbecillo amico debeamus? & hic æger est animo: adiuuetur, feratur. Stultitia, C morbus est animi. Distinguendum hoc, quo magis intelligatur, existimo.

Duo sunt beneficia. vnum, quod dare nisi sapiens sapienti non potest : hoc est abso- lutum & verum beneficium. alterum, vulgare, plebeium, cuius inter nos¹⁴⁸ imperitos commercium est. De hoc non est dubium, quin illi qualiscumque est debeam reddere, siue homicida, siue fur, siue adulter euasit. Habent scelera leges suas. melius istos iudex, quâm ingratus, emendat. nemo te malum, quia est, faciat. Malo beneficium proiiciam, bono reddam. huic, quia debo; illi, ne debeam. De altero beneficij genere du- **xvii.** bitatur, quod si accipere non potui nisi sapiens, ne reddere quidem nisi sapienti possum. Puta enim me reddere. ille non potest recipere : non est iam huius rei capax. scientiam vtendi perdidit. Quid si me remittere manco pilam iubeas? stultum est dare alicui, quod accipere non possit. Ut respondere¹⁴⁹ ab ultimo incipiam : Non dabo illi, quod accipere non poterit : reddam, etiam si accipere non poterit. Obligare enim non possum, nisi accipientem : liberari tantum, si reddo, possum. Ille ut illo non poterit? vi-

D derit. penes illum erit culpa, non penes me. Reddere est, inquit, accepturo tra- didisse. Quid enim si cui vinum debo, & hoc ille infundere reticulo iubeat, aut cri- bro : reddidisse te dices, aut reddere voles, quod dum redditur, inter duos perit? Redde- re, est id quod debo, ei cuius est, volenti dare. hoc vnum mihi præstandum est. Ut qui- dem habeat, quod à me accepit, iam vltioris est curæ. Non¹⁵⁰ tutelam illi, sed fidem debo : multoque satius est, illum non habere, quâm me non reddere. Et creditori sta-

tim in

CAP. XVI. 145. SIGNARE.] Pro more Iu-
risprudentium, qui tunc obtinuit. Antiquitus consule-
bantur tantum, nec responsa signabant: apud Pompo-
nium, De origine iuris. Postea (sub Augusto, aut cir-
ca) obtinuit, vt auctoritatis fideiq; causa subscri-
berent.

146. PRO IRRITA.] Pro nulla, aut frustratoria.
nihil ei adscribit aut tribuit.

147. TESTERIS.] In animo, aut apud alios. Ecce,
liberatus sum: ille me dimittit.

CAP. XVII. 148. IMPERITOS.] Ita mollius
appellant, non sapientes: alias, suâ lingua Stultos.

CAP. XVIII. 149. AB VLTIMO.] Obiectio-
nis verbis istis, Accipere non possit.

CAP. XIX. 150. TUTELAM.] Ne respereat
iam redditum.

tim in ¹⁵¹ macellum laturo, quod accepit, reddam. etiam si mihi adulteram cui numerum, delegauerit, soluam: & si numeros quos accipiet, in sinu suum distinctus fundet, dabo. Redendum enim mihi est: non seruandum, cum reddidero, aut tuendum. Beneficij accepti, non redditii custodiā debeo. Dum apud me est, saluum sit. ceterū licet accipientis manibus effluat, dandum est reposcenti. Reddam bono, cum expediet; malo, cum petet. Tale, inquit, beneficium, quale accepisti, non illi potes reddere. Accepisti enim a sapiente: stulto reddis. ¹⁵² Imo reddo illi, quale nunc potest accipere: nec per me sit deterius, sed per illum. id quod accepi, reddam. Cui si ad sapientiam redierit, reddam quale accepi: dum in malis est, reddam quale ab illo potest accipi. Quid, inquit, si non tantum malus factus est, sed ferus, sed immanis, qualis ¹⁵³ Apollodorus, aut Phalaris: & huic beneficium, quod acceperas, reddes? Mutationem sapientis tantam natura non patitur. nam in pessima ab optimis lapsus, necesse est etiam in malo vestigia boni teneat. Numquam in tantum virtus extinguitur, ut non certiores ¹⁵⁴ animo notas imprimat, quam ut illas eradat vlla mutatio. Feræ inter nos educatæ, cum in filias B eruperunt, aliquid mansuetudinis pristinæ retinent: tantumque a placidissimis absunt, quantum a veris feris & numquam humanam manum passis. Nemo in summam nequitiam incidit, qui vñquam habet sapientiæ. altius infectus est, quam ut ex toto clui, & transire in colorem alium possit. Deinde interrogō, vtrum iste ferus sit animo tantum, an & in perniciem publicam excurrat? Proposuisti enim mihi Apollodorum & Phalarin tyrannum, quorum si naturam habet intra se malus, quidni ego isti beneficium suum reddam, ne quid mihi cum eo sit iuris amplius? Si vero sanguine humano non tantum gaudet & pascitur, sed & suppliciis omnium atatum crudelitatem insatiabilem exercet, nec irâ, sed auditate quadam saeuendi furit, si ¹⁵⁵ in ore parentum filios iugulat; si non contentus simplici morte, ¹⁵⁶ distorquet, nec vrit solūm perituros, sed ¹⁵⁷ excoquit, ¹⁵⁸ si ara eius cruento semper recenti madet: ¹⁵⁹ parum est huic beneficium non reddere. Quidquid erat, quo mihi cohæreret, ¹⁶⁰ intercisa iuris humani societas abscidit. Si praestitisset quideim mihi aliquid, sed arma patriæ meæ inferret: quidquid meruerat, perdisset, & referre illi gratiam scelus haberetur. si non patriam meam impugnat, sed suæ grauius est, & sepositus a mea gente, suam exagitat: abscidit nihilominus illum tanta prauitas animi. etiam si non inimicum, iniurium mihi efficit: priorque mihi ac potior eius officij ratio est, quod humano generi, quam quod vni homini debeo. Sed quamvis hoc ita sit, & ex eo tempore omnia in iuventute libera, ex quo, corrumpendas omnes, ut nihil in eum nefas esset, efficerit: illum mihi seruandum modum credam, vt si beneficium illi meum neque vires maiores daturum est in exitium commune, nec confirmaturum quas habet, id autem erit, quod illi reddi sine pernicie publicâ possit, reddam. Seruabo filium eius infantem. quid hoc beneficium obest cuiquam eorum, quos crudelitas eius lacerat? pecuniam quæ satellitem stipendio teneat, non subministro. Si marmora & vestes desiderabit, nihil oberit cuiquam id quo luxuria eius instruitur:

^{151.} MACELLVM.] Nepoti alicui, qui pecuniam apud macellarios, gane & sue causâ, relinquet.

^{152.} IMO REDDO.] Est a Mureto. libri scripti, Non reddo: ex quo Erasmus distinctione legebat: Non. reddo illi. Pincianus, Nunc reddo. In meo veritas: Nam reddo.

^{153.} APOLLODORVS.] Nominat iterum noster ^{11.} de Irâ, cap. IV. Vide.

^{154.} ANIMO.] Inclusam feritatem habeat, nec factis adhuc ostendat. Est quod mox altis verbis: intra se malus.

^{155.} IN ORE.] Incorām, spectantibus iis. Tacitus III. Hist. Julianus ad Vitellium perductus, in ore eius iugulatur.

^{156.} DISTORQVET.] Per tormenta necat.

^{157.} EXCOQVIT.] Lento igne vstulat.

^{158.} SI ARA EIVS.] Hoc ad Caligulam aliquem fortasse referri posset. sicut idem noster De Tranquill. cap. XIV. Nec iam procul erat tumulus, in quo Cæsari deo nostro cottidianum siebat sacrum. Sed non placet. de communi, imo exterâ tyrrannide, Seneca hic agit. Scripti libri, Si ars eius est crux, & semper. Optimè Gruterus, Si arx eius cruento semper recenti. sed interpretando dixerit ad rupem Tarpeiam: non sequor. Imo tyrrorum propriæ artes, & in iis intellego patratas cedes.

^{159.} PARVM EST.] Quasi dicat, imo maleficium dandum est.

^{160.} INTERCISA.] Exuit enim hominem ipse, & a cœtu nostro se remouit.

CAP.

Atur: militem & arma non suggeram. Si pro magno petet munere¹⁶¹ artifices scænae, & scorta, & quæ feritatem eius¹⁶² emoliant, libens offeram. Cui tritemes &¹⁶³ cerafas non mitterem,¹⁶⁴ lusorias &¹⁶⁵ cubiculatas, & alia ludibria regum in mari lasciuientium mittā. Et si ex toto eius sanitas desperata fuérit,¹⁶⁶ cādem manu beneficium omnibus dabo, illi reddam: quando ingenii talibus vitæ exitus remedium est: optimumque est obire ei, qui ad se numquam redditurus est. Sed hæc rara nequitia est, & semper portenti loco habita, sicut hiatus terræ, & de cauernis maris¹⁶⁷ ignium eruptio. Itaque ab illâ recedamus: de his loquamur, quæ detestamur sine horrore. Huic homini malo, quem inuenire in quolibet foro possum, quem¹⁶⁸ singuli tiuent, reddam beneficium, quod accepi. Non oportet mihi nequitiam eius prodesse, quod¹⁶⁹ in me fio est, redeat domum bonus an malus.¹⁷⁰ Quām diligenter istud excuterem, si non redderem, sed darem? Hic locus fabulam pōscit.

Pythagoricus quidam emerat à fūtore

xxi.

Btabernam, redditurus: & cūm clausam diu pulsaret, fuit qui diceret: *Quid perdis operam tuam? futor ille quem queris, elatus, combustus est. Quod nobis fortasse molestum est, qui in aeternum nostros amittimus:*¹⁷¹ tibi minimè, qui scis futurum, ut¹⁷² renascatur. iocatus in Pythagoricum. At philosophus noster, treis aut quatuor denarios (non inuitâ manu) dominum retulit, subinde concutiens. Deinde cūm reprehendisset hanc suam non reddendi tacitam voluptatem, intelligens arrisisse sibi illud lucellum, redit ad eandem tabernam,

& ait:

CAP. XX. 161. ARTIFICES.] *Histriones, militares. Ita enim vocabant id genus, Græcorum exemplo, qui τεχνίται Διονύσος, & simpliciter τεχνίται. Suetonius Iulij, cap. LXXXIV. Tibicines, & scænici artifices. Ammianus XXVIII. Scenarij artifices: & plura exempla. Vnum in Suetonij Vespasiano corrigendum, cap. XVII. Præstantes poëtas, necnon & artifices coēmit: item colossi refectorem insigni congario magnaqué mecede donauit. Quid est coēmere, in hunc sensum? Scio quid magni Critici ab ulteriore antiquitate de Emptuo milite, id est mercenario petant: sed meo animo non satisdant. Quin lego: artifices scænæ, item colossi: & sequentia adfirmabunt.*

162. EMOLLIANT.] *Lasciare enim præstat, quām sœuire: & hoc se tyranni potius vertant.*

163. CERASTAS.] *Mureti est: qui addit, nauibus imposta nomina ab animalibus, Pristes, Tigres, Centauros, Cercuros: atque ita Cerasas. Quæ vera, sed in singulis nauibus: non in genere aut specie aliquā, de quā hic sentit. Verius æratæ naues, rostratae sive bellicæ: quas negat tyranno robur & subdiuum mittendas. Ceratas si quis retinet, quia cerā illini naues etiam solent: nihil pro re dicit.*

164. LVSORIAS.] *Aptas ad lusus & vagationes in mari quieto. Epistola IV. Vbi luserunt nauigia, sorbentur. Aetas sequens Lusorias etiam pro bellicis & excusitoris nauibus dixit: sed tamen minoribus, & quibus discurrere & explorare conatus hostiles solent.*

165. CVBICVLATAS.] *Grandes, ad regum diversoria membris suis instructas, instar alicuius domus. Thalamigos Græca voce: & descriptas aliquot prodigiosas in Athenæ habes.*

166. EADEM MANV.] *Id est, interficiam cum vel hac manu: & hoc ipsum erit reddere ei beneficium, vniuersis autem dare. Quomodo? quia tolli cum è vi-*

tâ, quā tam male vitur, eius interest: item plurimum, quibus iniurias, supra, cædes infert.

167. IGNIVM ERVP.] *E mari & aquis. Vide De Prouid. cap. I.*

168. SINGVL.] *Non vniuersi. qui publicè noscius non est.*

169. IN ME NON EST.] *Omnino pro Seneca mente sit legi, ut in meo & quibusdam, prodesse quod meum non est, redeat ad dominum, bonus sit an malus. Ego, inquit, debeo. quid refert bono, an malo? debeo: & quod igitur alienum est, ad illum redeat qualemcumque.*

170. QUAM DILIGENTER.] *Veteres, Quid, lego, Quin.*

CAP. XXII. 171. PHÆCASIÀ.] *Genus calceamenti Græcanici. Epist XX. Puto quædam esse, quæ decent Phæcasiatum palliatumque. Iuuinalis:*

Phæcasianorum vetera ornamenta deorum. ubi Phæcasiatorum vellem: nisi Pythagana editio alio daceret, que Hæc Asianorum: & ad Asia populos ac tempora adstringit. Appianus, Plutarchus, Hesychius etiam nominant.

172. REM MAGNAM.] *Censai olim glossam esse, ad ignotam vocem. An magis placet urbanè & toco hoc insertum: rem scilicet magnam. In Colonensi editione, sapè bonâ, rem non magnam: ex quo aliquis, re non magnâ. Ideo, inquit, non presenti pecunia, quia res ei non magna, nec in bulgâ semper nummi.*

173. TIBI MINIME.] *Hoc inter morologa, ut sic appellem, Seneca fuerit. qui inserit à suo sensu, quæ non potuere in alienum ita cadere. Quomodo ille nescio quis, sciuit subito hunc Pythagoricum esse? Et sciuerit; iocus certè non subitus sed arcessitus.*

174. RENASCATVR.] *Ex illâ decantata Pythagoræ θωληγερεσίᾳ: quæ animas migrare in corpora censuit, & sic iterum iterumq; nasci.*

& ait: *Ille tibi vinit, tu redde, quod debes.* Deinde per clostrum, quâ se commissura laxauerat, quatuor denarios in tabernam inseruit, ac misit,¹⁷⁵ pœnas à se exigens improbae cupiditatis, ne alieno assueceret. A
 xxii. *Quod debes, quare cui reddas: & si nemo posset, ipse te appella.* Malus an bonus sit, ad te non pertinet. Redde &¹⁷⁶ accusa, non oblitus, quemadmodum inter vos officia diuisa sunt. illi obliuio imperata est, tibi meminisse mandauiimus. Errat tamen, si quis existimat, cùm dicimus eum qui beneficium dedit, obliuisci oportere, excutere nos illi memoriam rei præsertim honestissimæ. quædam præcipimus¹⁷⁷ ultra modum, vt ad verum & suum redeant. Cùm dicimus, Meminisse non debet: hoc volumus intelligi, prædicare non debet, nec iactare, nec grauis esse. Quidam enim beneficium quod dederunt, omnibus¹⁷⁸ circulis narrant. hoc sobrij loquuntur, hoc ebrij non continent: hoc ignotis ingerunt, hoc amicis committunt. Ut hæc nimia & exprobratrix memoria subsideret, obliuisci eum qui dedit, iussimus, & xxiii. plus imperando quâm præstari poterat, silentium suasimus. B Quoties parùm fiduciae est in his quibus imperas, amplius est exigendum quâm satis est, vt præstetur quantum satis est. In hoc omnis hyperbole extenditur, vt ad verum mendacio veniat. Itaque qui dixit,

Qui candore niues anteirent, cursibus auras:

quod non poterat fieri, dixit: vt crederetur quantum plurimum posset. Et qui dixit,

His immobilior scopus, violentior amne:

ne hoc quidem se persuasurum putauit, aliquem tam immobilem esse, quâm scopulum. Numquam tantum sperat hyperbola, quantum audet: sed incredibilia affirmat, vt ad credibilia perueniat. Cùm dicimus, Qui beneficium dedit, obliuiscatur: hoc dicimus, similis sit oblio: memoria eius non appareat, nec¹⁷⁹ incurrat. Cùm dicimus, beneficium repeti non oportere, non ex toto repetitionem tollimus: sapè enim opus est malis exactore, etiam bonis admonitore. Quid ergo? occasionem ignorantis non ostendam? necessitates illi meas non detegam, quare nescisse se aut mentiatur, aut¹⁸⁰ doleat? Interueniat aliquando admonitio, sed verecunda, quæ non poscat, nec in ius vocet. C

xxiv. Socrates amicis audientibus: *Emissem, inquit, pallium, si nummos haberem.* Neminem poposcit, omnes admonuit. à quo acciperet,¹⁸¹ ambitus fuit. Quid ni esset? Quantulum enim erat, quod Socrates accipiebat: at multum erat, committeruisse, à quo Socrates acciperet. Non illos castigare mollius potuit, Emissem, inquit, pallium, si nummos haberem. Post hæc quisquis properauerit, serò dat. iam Socrati defuit. Propter acerbos

xxv. exactores, repetere prohibemus: non vt numquam fiat, sed vt parcè. Aristippus aliquando delectatus vnguento:¹⁸² *Male, inquit, istis¹⁸³ effeminatis eueniat, qui rem tam bellam infamauerunt.* Idem dicendum est: Male istis improbis & importunis beneficiorum suorum¹⁸⁴ quadruplatoribus eueniat, qui tam bellam admonitionem inter amicos sustu-

175. POENAS A SE.] *Quare pœnas, aut quas?* nempe denario uno plus soluit, cùm ante à fortasse tres datus esset. Itaque velut promorâ aut dubitatione suâ hoc dependit.

CAP. XXII. 176. ACCUSA.] *Quem? illum, quia malus est? ut simul & reddas, & ponas admonitione beneficium? An ipsum te? quod tam diu distuleris, nec citius reddideris?*

177. ULTRA MODVM.] *Vt ligna curuamus, sed correcturi.*

178. CIRCVLIS.] *Conuentibus hominum, statiobus: quæ ferè circulares sunt.*

CAP. XXIII. 179. INCVRRAT.] *Vbique se ingerit.*

180. DOLEAT.] *Si verè nesciuit.*

CAP. XXIV. 181. AMBITVS.] *Ambitio, desiderium, pugna.*

CAP. XXV. 182. MALE, INQVIT.] *Hæc dictio eius plenior in Diogene.* Πρὸς Χαρώνδαν εἰσόντα, Τίς ὁ μεμυειασμένος; Εγώ, φησίν, ὁ κακοδαιμων, καὶ με τοῦτον αἴμαντες, δὲ Περσῶν βασιλεὺς. Αλλ' οὐχὶ μὴ ἀπέδει τῷ ἀλλων ζωῶν τῷδε τοτὲ ἐλαττεῖται, γάρ τος ἀδέλφου ἀνθρώπος. κακος, κακο δ' ἀπόλοιντο οἱ κίναδοι, οἵ τις καλὸν ἡμῶν ἀλεύμα διαβάλλεσθαι. Ad Charondam dicentem, *Quis hic vnguentatus?* Ego, inquit, miser, & me minor Persarum rex. Sed vide, ne vt ceteræ animantes propterea nihilo deteriores fiunt, non item homo. Male autem mali cinædi pereant, qui bellum nobis vnguentum infamarunt.

183. EFFEMINATIS.] *Cinædis, in Græco. & oblique perfrinxit Charondam, opinor, qui rogabat.*

184. QUADRUPLATORIBVS.] *Quadruplatores, accusatores sunt lucri causa, & sectantes quartam ex lege.* *Quia iij intenii in prædam, & accusabant*

A sustulerunt. Ego tamen utrū hoc iure amicitiae, & beneficium ab eo repetam,¹⁸⁵ à quo petissem: qui alterius beneficij loco accepturus est, potuisse reddere. Numquam, ne querens quidem, dicam:

— *Eiectum littore egentem*

Excepi, & regni demens in parte locauit.

Non est ista admonitio, non: conuicium est. Hoc est in odium beneficia perducere: hoc & efficere, ut ingratum esse, aut¹⁸⁶ liceat,¹⁸⁷ aut iuuet. Satis, abundeque est, submissis & familiaribus verbis, memoriā reuocare:

Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam

Dulce meum. —

Ille inuicem dicat: Quid ni merueris? eiectum littore egentem excepisti. Sed nihil, inquit, profecimus: dissimulat, oblitus est. quid facere debeam? Quæris rem maximè necessariam, & in quâ hanc in materiali consumimari decet, quemadmodum ingratificandi sint? Placido animo, mansueto, magno. Numquam te tam inhumanus, & immemor, & ingratus, offendat, ut non tamē dedit delectet. Numquam in has voces iniuria impellat: Vellem non fecisse. Beneficij tui etiam¹⁸⁸ infelicitas placeat. Semper illum¹⁸⁹ pœnitabit, si te ne nunc quidem pœnitit. Non est, quod indignoris tamquam aliquid noui acciderit: magis mirari deberes, si non accidisset. Alium labor, alium impensa deterret: alium periculum, aliud turpis verecundia, ne dum reddit, fateatur acceptissime: aliud ignorantia officij, aliud pigritia, aliud occupatio. Adspice, quemadmodum immensæ hominum cupiditates hient semper, & poscant: non miraberis ibi neminem reddere, vbi nemo satis accipit. Quis est istorum tam firmæ mentis ac solidæ, ut tutò apud eum beneficia deponas? Alius libidine insanit, aliis abdomini seruit, aliis lucri totus est, cuius summam¹⁹⁰ non vinces: aliis inuidiâ laborat, aliis cæcâ ambitione, & in gladios ruente. Adiace torporem mentis ac senium, & huic contrariam inquieti pectoris agitationem, tumultusque perpetuos. adiace æstimationem sui nimiam & tu-

C morem,¹⁹¹ ob quæ contemnendus est, insolentem. Quid contumacia in peruersanitentium, quid levitatem semper aliò transilientem loquar? Huc accedat temeritas præceps, & numquam fidele consilium¹⁹² daturus timor, & mille errores, quibus voluimur: audacia timidissimorum, discordia familiarissimorum, & publicum malum, incertissimis fidere, fastidire possessa, optare¹⁹³ quæ consequi posse spes non fuit. Inter^{xxvii.} affectus inquietissimos, rem¹⁹⁴ quietissimam, fidem quæreris? Si tibi vitæ nostræ vera imago succurret, videberis tibi videre¹⁹⁵ captæ cùm maximè ciuitatis faciem, in quâ,

bant simul & poscebant: vocat argutè beneficiorum quadruplatores, qui importunè exigunt, & nisi affatim reponis, accusant.

185. A *quo PETISSEM.*] A viro bono, & amico.

D 186. *LICEAT.*] Scripti omnes, libeat. Tamen illud melius. & diuisim dicit, aut liceat: nempe in exprobrantem, & beneficio suo manus, ut ipse loquitur alibi, afferentem.

187. *AVT IVVET.*] In animo delectet, talen fal-lere sic inhiantem.

CAP. XXVI. 188. *INFELICITAS.*] Mala & infelix locatio.

189. *PÆNITEBIT.*] Acutè, tua ista benignitas tam firma, in aeternum ruborem & pudorem cum dabit.

190. *NON VINCES.*] Quis sensus? non vinces & explebis improbam eius cupidinem? verba non dicunt, aut infirmiter dicunt: imò ipsa infirma & manca sunt. Libri scripti, & meus: cuius summam non vinces spectat. Vera lectio, non vices: id est, aliis totus in lucro est, cuius cumulum aut numerum, non abusionem & redditionem spectat.

Vices facere non vult in beneficiis, sed capere tantum. Quod si vulgata tenetur (me auctore numquam:) tum oporteat tamen voce auctiū scribere: non vinces. peccat aliis inuidiâ, laborat aliis cæcâ. Sed sperne.

191. *OB QUÆ CONT.*] In iisipsis insolentem, & se mirantem, ob quæ despicer magis ius erat & deestimare. Nonne in vanis, imò & prauis, plerique se attollant?

192. *DATVRVS.*] Ea vox abest meo libro, & re-stet. Argutius breuiusq; est, Timor, consilium infidele, sive Consulior infidelis: atque is sensus.

193. *QUÆ CONSEQUI.*] Alibi vitium tangit, fastidit & contemptus in rebus, quas anteā in magnis habuimus, & improbè penè optabamus. Itaque nihil ego mutem. Quidam tamen libri: optare quæ consequi, voce insertâ. At mihi ea lectio friget.

CAP. XXVII. 194. *VIETISSIMAM.*] Quæ reuera est à constantiâ, & leui: as ei aduersa.

195. *CAPTE.*] Pulchra imago. acerba, fateor, sed noster vittis non palpatur, verum insultat.

196. *VIRES*

omisso pudoris rectique respectu, ¹⁹⁶ vires in consilio sunt, velut ¹⁹⁷ signo ad permiscenda omnia dato. Non igni, non ferro abstinetur: soluta legibus scelera sunt: nec ¹⁹⁸ religio quidem, quæ inter arma hostilia supplices texit, ullum impedimentum est ruentium in prædam. Hic ex priuato, hic ex publico, hic ex profano, hic sacro rapit: hic effringit, hic transilit, hic non contentus ¹⁹⁹ angusto itinere, ipsa quibus arcetur, ²⁰⁰ euerit, & in lucrum ruinâ venit. Hic ²⁰¹ sine cæde populatur, hic spolia ²⁰² cruentâ manu gestat. nemo non fert aliquid ex altero. In hac auditate generis humani, næ tu nimis fortunæ communis oblitus es, qui quæris inter rapientes ²⁰³ referente. Si indignaris ingratis esse: indignare luxuriosos, indignare auaros, indignare impudicos, indignare ægros deformes, senes pallidos. Est istud graue vitium, est intolerabile, & quod dissociet homines, quod concordiam, quâ imbecillitas nostra fulcitur, scindat ac dissipet:
xxviii. sed usquecò vulgare est, ut illud nec qui queritur quidem effugerit. Cogita tecum, an quibuscumque debuisti, gratiam retuleris, an nullum vimquam apud te perierit officium, an omnium te beneficiorum memoria comitetur. Videbis quæ puer data sunt, ante adolescentiam elapsa: quæ in iuuenem collata sunt, non perdurasse in senectutem. Quædam ²⁰⁴ perdidimus, quædam ²⁰⁵ proiecimus, quædam è conspectu nostro paullatim ²⁰⁶ exierunt: à quibusdam oculos ²⁰⁷ auertiimus. Ut excusem tibi imbecillitatem tuam, in primis fragilis est memoria, & rerum turbæ non sufficit. necesse est quantum recipit, emitat, & antiquissima recentissimis obiuat. Sic factum est, ut minima apud te nutricis esset auctoritas: quia beneficium eius ²⁰⁸ longius ætas sequens posuit. sic factum est, ut præceptoris tibi non esset vlla veneratio: sic euénit, ut circa consularia occupato comitia, aut ²⁰⁹ sacerdotiorum candidato, quæsturæ ²¹⁰ suffragator excederet. Fortasse vitium, de quo quereris, si te diligenter excusseris, in sinu inuenies. Iniquè publico irasceris criminis, ²¹¹ stulte tuo. ut absoluari, ²¹² ignosce. Meliorem illum facies ferendo, vtique peiorem reprobrando. non est, quod frontem eius indures: sine, si quid est pudoris residui, seruet. Sæpè ²¹³ dubiam verecundiam, vox conuiciantis clarius, ²¹⁴ rupit. nemo id esse, quod etiam videtur, timet. ²¹⁵ deprehensus pudor amittitur.
xxix. Perdidimus beneficium. Numquid quæ ²¹⁶ consecrauimus, perdidisse nos dicimus? Inter consecrata beneficium est, etiam si male respondit, bene collocatum. Non est ille, qualem sperauimus. Simus nos quales fuimus, ei dissimiles. damnum tunc factum,

^{196.} VIRES.] *Quisque, quantum potest, tantum audet & facit.*

^{197.} SIGNO.] *Vt in opido capto, tuba canere solet: & tum ad id signum miles discurrere.*

^{198.} RELIGIO.] *Sacra apud hostes sæpè, & infuse prælata, aut templo occupata, eos sedarunt vel arcuerunt: non ita in civili hac prædatione, ubi numen & iuriandum calcatur.*

^{199.} ANGVSTO ITINERE.] *Per foramen aut fenestram intrandi.*

^{200.} EVERIT.] *Muros & ædes subuertit.*

^{201.} SINE CÆDE.] *Togati vulturi.*

^{202.} CRVENTA.] *Venefici, scarij, & id genus.*

^{203.} REFERENTEM.] *Ita legendum. & iam à querelâ ad rem suam reddit. Ecce, inquit, vni publica hæc rapina est, & omnes audi quærere & prædari: quis tu es, qui gratos quæris, id est reportantes? Auferre omnes volunt, non referre.*

CAP. XXVIII. ^{204.} PERDIDIMVS.] *Excederunt nobis.*

^{205.} PROIECIMVS.] *Vltrò aspernati, & oblitissimus.*

^{206.} EXIERVNT.] *Tempore se subduxerunt.*

^{207.} AVERTIMVS.] *Quasi à graibus, & fastidientes ea videre.*

^{208.} LONGIVS.] *Remouit à te. progressu ætatis seiuinctiores ab eo factus.*

^{209.} SACERDOTIORVM.] *Nec enim unum vnitantum; plura cumulabantur.*

^{210.} SVFFRAGATOR.] *Adiutor, qui vocem suam & alienam commodauit, conciliauit.*

^{211.} STVLTE.] *Quis enim se inclamat in publico, aut iurgat?*

^{212.} IGNOSCE.] *Tu aliis, ut alij tibi. dando veniam, merere.*

^{213.} DVBIAM VER.] *Medianam inter pudere & depudere.*

^{214.} RVPI.] *Totam in impudentiam vertit. fræna ei laxauit.*

^{215.} DEPREHENSVS.] *Enallage. id est, cum ij qui pudent, deprehensi sunt. Clarius esset: Deprehensis. Iuuenalis in hanc rem:*

— nihil est audacius illis
Deprehensis. iram atque animos à crimine sumunt. Atque in illo sexu maximè id eluet.

CAP. XXIX. ^{216.} CONSECRAVIMVS.] *In templo diis suspendimus.*

^{217.} APPA-

Actum, nunc²¹⁷ apparuit. Ingratus non sine nostro²¹⁸ pudore protrahitur: quoniam quidem querela amissi beneficij, non benè dati signum est. Quantum possumus, causam eius apud nos agamus: fortasse non potuit, fortasse ignorauit: fortasse facturus est. Quædam nomina bona, lentus ac sapiens creditor fecit, qui sustinuit, ac morâ fuit. Idem nobis faciendum: ²¹⁹ nutriamus fidem languidam.

Perdidì beneficium. xxx.

Stulte, non nosti detrimenti tui tempora. perdidisti, sed cùm dares: nunc palam factum est. Etiam in his quæ videntur²²⁰ in perduto, moderatio plurimum profuit. Ut corporum, ita animorum molliter vitia tractanda sunt. sæpè quod²²¹ explicavit mora, pertinaciâ trahentis abruptum est. Quid opus est maledictis? quid querelis? quid infectatione? quare illum liberas? quaredimittis? Si ingratus est, iam nihil debet. Quæ ratio est, exacerbare eum, in quem magna contuleris, vt ex amico dubio fiat non dubius inimicus, & patrocinium sibi nostrâ²²² infamiâ quærat. Nec desit qui dicat: Nescio quid est, quòd eum, cui tantum debuit, ferre non potuit. subest aliquid. Nemo non superiores dignitatem quærendo, etiam si non inquinauit,²²³ aspersit: nec quisquam fingere contentus est leuia, cùm²²⁴ magnitudine mendacij fidem quærat.

Quanto illa xxxi.

melior via, quâ seruat illi²²⁵ species amicitiae, & si reuerti ad sanitatem velit, etiam amicitia? Vincit malos pertinax bonitas: nec quisquam tam duri infestique aduersus diligenda animi est, vt etiam²²⁶ vi tractus bonos non amet: quibus hoc quoque cœpit debere, quod²²⁷ impunè non soluit. Ad illa itaque cogitationes tuas fleste. Non est mihi relata gratia. quid faciam? quod dij omnium rerum optiimi auctores: qui beneficia²²⁸ ignorantibus dare incipiunt,²²⁹ ingratis perseverant. Alius illis obiicit²³⁰ negligentiam nostri, aliis²³¹ iniquitatem: alias illos²³² extra mundum suum proiicit, & ignaos, hebetesque²³³ sine luce, sine ullo opere destituit. Alius solem cui debemus, quòd inter laborem quietemque tempus diuisimus, quòd non tenebris immersi confusionem æternæ noctis effugimus, quòd annum cursu suo temperat, & corpora alit, sata euocat, percoquit fructus,²³⁴ saxum aliquod, aut

235 for-

C 217. APPARVIT.] Ne nunc indignare, vetus iactura est, et si iam emersit & se ostendit. Libri tamen scripti confusus: Daimnum nunc, tunc factum, apparuit. Mente eadē. quæ & mox exprimitur: Stulte, non nosti detrimenti tui tempora. perdisti, sed cùm dares.

218. PUDORE.] Imò honore & clarore, si Plinio fides, in Panegyrico: Nam liberalitatem iucundiorum debitor gratus, clariorem ingratus facit. Vtrumque verum. & celebratur bonitas, cui malitia imposuit: & tacitus tamen pudor est, in animo decepto.

219. NUTRIAMVS.] Benignitate. non exasperamus & abrumpamus ferociâ.

CAP. XXX. 220. IN PERDITO.] In causa perditii atque amissi.

221. EXPLICAVIT.] A re intricata aut illigata. quam patientia (in mulierularum filamentis videamus) explicuit & dissoluit: calor aut violenta tractio abruptit.

222. INFAMIA.] Quam iracundia aut comititia facient.

223. ASPERSIT.] Ut in omni calumniâ, etiam si vulnus coit, apparet cicatrix.

224. MAGNITUDINE.] Atroci aliquo mendacio, quod eo ipso fidem habeat, quia vix habet. Quis enim inopinata illa temerè fingeret?

CAP. XXXI. 225. SPECIES.] Alij libri, spes: sed illud præfero. Tacitus de Mecenate: Speciem magis in amicitia Principis, quam vim tenuit.

226. VI TRACTVS.] Vnde hæc lectio, nescio. Muretus fatetur vitiatus legi: nec emendationem in promptu sibi esse. Libri scripti, iniuriantes: meus, iniuriatos: Coloniensis editio, iniuriam. Ego legerim, vt etiam in iniuria bonos sensus. nemo ita praus, & virtutis hostis, vt non amet eos qui etiam in iniuria boni sunt. Nam tale hic. ecce ingratus sum, Ledo, beneficium nec refero nec agnosco: at ille perseverat benè velle, benè facere. quis non amet talem, non solum post, sed in iniuria, bonum?

227. IMPVNE.] Cui etiam hoc noui beneficij accessit, quòd ingratuando eius toleretur, imò transmittatur.

228. IGNORANTIBVS.] In primâ aetate infantiae aut pueri*i.e.*

229. INGRATIS.] Grandioribus, & cùm iam sensum eorum habemus, aut certè debemus.

230. NEGLEGENTIAM.] Quòd res humanas non curent.

231. INIQVITATEM.] Quòd mala bonis, bona malis suggerant.

232. EXTRA MVNDVM.] Ut Epicurus. supra libro IV. cap. XIX.

233. SINE LVCE.] In illo inani, inter mundos.

234. SAXVM.] Anaxagoras delirium, qui μύδρον διάπνεεν dicebat esse Solem, ή μέλιτα τῆς Πελοποννήσου: saxum & globum igneum, & maiorem Peloponneso. Ita in Diogene vertendum. & benè Suidas: Οὗτος ὁ φιλόσοφος τὸν ἥλιον μύδρον ἔλεγεν εἴδια πνεεν, τετέσι, πνεενον λίθον: Iste Philosphus (Anaxagoras) dixit solem esse mydrum igneum, id est lapidem talem. Plutarchus in Lysandro, slavere

²³⁵ fortitorum ignium globum , & quiduis potius quam ²³⁶ deum appellat. Nihilominus tamen more optimorum parentum , qui maledictis suorum infantium arrident, non cessant dij beneficia congerere , de beneficiorum auctore dubitantibus : sed æquali tenore bona sua per gentes populosque distribuunt, vnam potentiam sortiti, prodesse. Spargunt opportunis imbris terras , maria flatu mouent, siderum cursu notant tempora, hiemes æstatesque interuentu lenioris spiritus molliunt: errorem laber- tium animorum placidi ac propitij ferunt. Imitemur illos. deimus, etiam si multa in irritum data sint: deimus nihilominus aliis , deimus ipsis, apud quos iactura facta est. Neminem ab excitandâ domo ruina deterruit: & cum penates ignis absumpsit, fundamenta tepente adhuc areâ ponimus, & vrbes ²³⁷ haustas saepius eodem solo condimus. Adeò ad bonas spes pertinax animus est. Terrâ mariquæ humana opera cessarent,
 xxxii. nisi malè cadentia iterum tentare libuisset. Ingratus est. non mihi fecit iniuriam, sed sibi: ego beneficio meo , cum darem , vñus sum. nec ideo pigrius dabo , sed diligenter. quod in hoc perdidi , ab aliis recipiam. Sed huic ipsi beneficium dabo iterum , & tamquam bonus agricola , curâ cultuque sterilitatem soli vincam. Periit mihi beneficium : ²³⁸ iste omnibus. Non est magni animi , dare & perdere: hoc est magni animi , perdere & dare.

*tuere eum facit τὰ ἀσέγ. λιθῶδην ή βαρία: sidera
lapidea & grauia. Plura ibi vide: nec ita igitur qui
μύδρον, ferrum h̄ic vertunt, accede. Ad hanc rem
Claudiani versus faciunt, De Consul. Mally:*

— hic semper lapsuræ pondera terræ
Conatur rapido cæli fulcire rotatu:

Accenditque diem prærupti turbine saxi.

*Ad Anaxagoram. qui diem accedit motu rapido
saxi, id est sui Solis.*

^{235.} FORTITORVM.] Qui ignes assidue confluunt, & conueniunt. Epicuri sententia , in Lucretio:

Aut quia conueniunt ignes , & semina multa
Confluere ardoris consuerunt tempore certo,
Quæ faciunt solis noua semper lumina gigni.

*Plutarchus II. de Plac. Phil. ostendit Xenophanis hoc
idem fuisse. Quædam ego, II. Physiol. Diff. XII.*

^{236.} DEVVM.] Stoicis enim talis, atque omnia si-
dera. Pythagoræ ipsum vetustum dogma: ὥλιον τε καὶ
σελήνην, καὶ τὰς ἀλλας ἀστέρας, εἰς θεάς: Solem,
Lunam, & alia astra, Deos esse. Quid vetustior eo
Trismegistus Hermes? Οὐ ὥλιος θεός μέγιστος τὸ κατ' ὑ-
γειῶν θεῶν, ὁ πάντες εἴπων οἱ ἐραῖοι Θεός, αὐταν
βασιλεὺς τε καὶ δυνάση: Sol Deorum cælestium
maximus , cui reliqui Di j cedunt, tamquam regi
& principi.

^{237.} HAVSTAS.] Terramotu, & comitante C
hiatu.

CAP. XXXII. ^{238.} ISTE OMNIBVS.] Quia bo-
nae frugis, immo bonæ spei esse desit. inter desperatos est.

